వనమాల*

పచ్చనిమాని క్రింద, వెచ్చని నీడలో, ముచ్చటగ కొలువున్న గంగవ్వా! మండుటెండలో పండుతల్లివై మాపటి పొద్దుల నిండుతల్లివై, అన్నివేళలా దండితల్లివై, ఉన్నవవ్వా గంగవ్వా!! తాళ్ళపాక గ్రామానికి, తరతరాలుగా తలమానికమై, కనికరాన వరాలిచ్చి కాపాడే గంగవ్వా!! బిరుదులు వర్ణించి బింకాలు ఎంచి, కన్ను లొక్కటిగా కైమోడ్పులిచ్చి,– విన్నపాలేనేను వినవమ్మా తల్లీ – కరదబువ్వమమ్మేలు గంగవ్వా–

అవ్వా కెంపుల గంగవ్వా!

పచ్చని పసిడవ్వా

యీా వింత వినేవా?

కొండకొమ్మున గోగుపూవు!

కొలనులో తామరపువు!

గట్టున నేను–

ఒకరి కొకరి కెంతోదూరం??

గంగవ్వా!– ప్రొద్దు విచ్చింది; ఎండపొడ విచ్చింది: కొండకొమ్మ నీ కొప్పులే – నిగనిగలాడింది?–

మరో పొరవచ్చింది; కొండకొమ్మున గోగుపూవు – నీ కొప్పులో మందారమల్లె,– చేరువగా, జేరువగా కనిపించింది; అలా అనిపించిందమ్మా!–

కొండకొమ్మున ఉన్న సూర్యుడు – వెలుగుబాణం విడిచినట్లు వాడిగా వచ్చింది. కాంతి – వచ్చి వచ్చి – కొలనుపై వాలింది;– నీటితో గిలిగింత లాడింది! కొలనులో తామర జిలుగు దేరింది:

అవ్వా! ఆ తామరపువ్వు – నీ మోమేనేమో! ఆ జిలుగు నీ చిరునవ్వేనేమొ!

ఔనా, కాద!

ఆ వెలుగువంక అట్టే చూసినాను! మాధవస్వామివారు – చేతధరించిన మాణిక్య ఖడ్గంవలె – అది – ఏక మెఱుపు – నేనూ మెరిసినానవ్వా – మాధవుడో మరెవ్వరో,– నన్ను ఝళిపించినా రవ్వా!– నిజం,–

తేరుకుని మరల పైకి చూసినాను! కొండకొమ్మున ఆ నిగనిగలేదు, కొలనులో,– జిగిజిగిలేదు!

నన్ను ఒక్కక్షణం ఆవహించిన ఆ పారవశ్యం లేదు; కనుచూపుమేరా – వెలుగు! అంత వెలుగులో కాటుక రేకల్లే – నేను ఎందుకక్కడకు వచ్చినానో గురుతు లేదు? ఎటో గురి లేదు, మరలిపోయినాను!

---

* ఈ శీర్షికన శాస్త్రిగారు రాసిన రెండో కథ ఇది. ||ప్రచురణ కర్తలు||

ఎక్కడికి? మాధవస్వామి ఆలయానికి!

ముఖమంటపంలో - ఎవరున్నారు? మా మేనమామ మాధవయ్య!-

'ఏమిరా,- అన్నమయ్యా, పక్కా ఝామాయె.

ఏసీమ లేలబోయినావురా?-

స్వామిపూజకు కమలము లేవిరా-' అనినాడు.

అంతట గురుతుకు వచ్చినదవ్వా!-'

ఆనాడు-నేటికి పదిపొద్దులనాడు. వైశాఖపూర్ణిమ:- పదారేండ్ల మునుపు, మనము కనుదెరచినదానాడు: అక్కడే,- ఆ యింటనే;

వారి ముచ్చట ఏమో,- యింటిల్లిపాదీ,- ఎవరికివారు చేయి చేసుకుని నన్నెంతగా శృంగారించినారని!-

తలగడుగుదీర్చి,- సరిగ ధోవతి కట్టబెట్టి, బురు సాపని రుమాల వలెవాటుకిచ్చి,- నుదుట కుంకుమ దిద్దినారు. మా మామ గారాబు కూతులున్నారే,- తిమ్మక్క,- అక్కమ్మా, వాళ్ళు రాలుగాయలవ్వా! - చిన్నది మేనగంథము బూసినది: దానికన్న ముందుపుట్టినది మెడను చంపకదామ ముంచినది. చిన్నది మునివేళ్ళతో నా మోమున పన్నీరు చిలుకరించినది. దానికన్న గుప్పెదున్నది - పకపకలాడినది: ఆ కుందనపు బొమ్మలగన్న ఐదువరాలు,- యాచిన్నెలూ చిద్విలాసములూ చూసి,- మెప్పుగానో మేలముగానో - అహో! అన్నది - ఆఁ - జాతకుడు!- అన్నాడు మా మామ: పదారేళ్ళవాడి నైనా,- బాలా కుమారివలె బిడియపడినా నవ్వా!-

మామ వెంటను ఆలయమునకు పోయినాను: తీరా, అక్కడకు చేరుకొన్నాక, 'స్వామిపదముల సన్నిధినుంచేవుకాని,- కమలములు తీసికొని రారా-' అని,- మామ నన్ను వెనుకకు పంపెగందా!- మరచిపోతినే-!

నా మౌనము గమనించి-మామ రవంత, తనలోతాను, హుంకరించినాడు-నేను,- జంకులేక, - తల వూపి,- తీసుకుని రాలేదని - చేతులు తిప్పి, తెలియజెప్పినాను: ఆయన కన్నారా నవ్వి,- అవునయ్యా,- తమరు తాళ్ళపాకవారు కాదూ- వేత్తలాయెను: పూజకు పూవులకోసమని వెంపరలాడే మముబోలిన మందబుద్ధులా?

అర్చనకు - హృదయారవిందము!-

స్వామిపూజకు, -కనుదమ్ములు,

శ్రీవారి సపర్యకు కరసరోజములు!-

- చాలవా, అని అభినయోపదేశము చేసినారు:

మేలాయె:-

మాధవా: యీ బాలునికి ఏ దీవన లిచ్చేవయా:

అంటూ కనులరమోడ్చినాడు! నేను, ఉన్నతావునే ఉంటిని; అంతలో, పన్నీటి కలశంతో,- పరిమళదామంతో,- ఆలయానికి వచ్చినారు, మా చిన్ని మరదళ్ళు-

పట్టపవలే,- వేయిదీపములు ప్రజ్వలించినట్టయింది,- రెండు మెరుపులు కలయ మెరసి నటులనిపించినది- ఆ సుషమలో, - కొండకొమ్మున గోగుపూవు- కొలనులో తామర పూవూ,- కానరాని అనంతమూర్తి కనులవలె మెరసినవి;

అవ్వా! ఆ కను లెవరివి? ఆ కటాక్ష మెవ్వరిది?-

అంతలో మెలకువ కలిగినది!-

మా మామకూతురు, పన్నీటికలశము,-నాకందించినది.

మరదలు,-పరిమళదామము,-ఆమె కందించి,-నా వంక లేతచూపు విసిరినది! తిమ్మక్క ఉన్నదే - లేడి కనులవలె బెళికి,- బెడిసలె మిడిసి,-తీవెనున్న జాజులు రాలినట్లు, కులికి, - కన్నులు నివాళి పట్టినట్లు,- నా మోము కలయజూచి,- వీవనగొని వీచినట్లు, మునివేళ్ళు కదలించి,-మోమటుదిప్పి,- ఆ దామము నా మెడనుంచబోయి,-తడబడి,-జారవిడిచి, -ఉలికిపడి,-ఒక్కతెప్పపాటు ఆవేశాన నన్న లముకొని,-కొమ్మ నున్న కోయిల, చెంగున దూసుకోగా,-చిగురున ఉన్న చివురాకు, ఝల్లుమన్నట్లు,- వెనుకకు కుప్పించి,-తలవంచుకున్నది. నాకు బోధపడలేదవ్వా! మా మామవంక జూసినాను: అయన చూపు నామీద లేదు: స్వామిమీద లేదు: తాను కన్నవారి మీద!

అయన మోము అరుణాబ్జమైనది: ఆ కెందమ్మిలో, తొలిచూపు మందార,- మలిచూపు మల్లె!-ఆ కవలికలో వల్లమాలిన తామసము! కాని,- ఎత్తినవేలు తామరసము!

చిన్నతల్లీ!-స్వామివారికని తెచ్చినవి, బావగారికి సమర్పించినావేమ్మా?-అపరాధము కాదా?-అనినాడు మా మామ!

కాదయ్యా!-మాధవస్వామివారు, ముఖమంటపము లోనికి వేంచేసినా రనిపించినది: వారే అనుకొన్నాను: అర్పించినాను - అని, - పరికినది - తిమ్మక్క! మా మేనమామ నవ్వుతూ,

ఓరి అన్నమయ్య! - మాడువూరివారి ఆడపడచు కంటికి నీవు మాధవునివలె తోచినావటరా,-నిను కన్నవారు తరించినారు పోఁ - అని, - నా భుజము తట్టినాడు:

ఆ మాటలకు, నాకు ఆనందము కలుగలేదవ్వా!- మా మరదలివంక జూచినాను-కనిపించిన దాలేత మోముకాదు- కొండకొమ్మున గోగుపువ్వు-! ఎత్తిన తలవంచుకున్నాను- నాయనా!- స్వామిని సేవించుకుందామురా - అని మా మామ,- నన్ను సన్నిధికి తోడుకొని పోయినాడు:

అంజలి ఘటించి అడుగుముందుకు వేసే వాడిని: ముఖమంటపములోనుండి,- సరిమొక్కు లిచ్చేవాడిని: సమీపించుతూ, వేలెత్తి - పరాకులు పలికేవాడిని: అడుగు ముందుకు పడినకొలదీ,-హెచ్చరిక లుగ్గడించి,-మననముగా, ఒక్క పల, ఒక్క జంపె, ఒక్క ధవళము, తలపోసి,- శ్రీవారి వైభవ చూర్ణిక పఠించి ప్రణమిల్లే వాడినే! - అలా మ్రొన్పడినా నేమి - ఎదుట నున్న స్వామివారు,- కానరారేమి? - వారు ధరించిన నందకధార నా మెరుపేమి? - చేయెత్తినా, మ్రొక్కలేనేమి?- నాచేతులు,- ఏదో వెదకుచున్నవి; నామనసు దేనినో ఎవరినో వెంటాడుచున్నది-అది,-వెలుగా, చిమ్మచీకటా?-; వెలుగు కాదు,- చీకటికాదు-వెలిగేనీడ,-మెరసే మేఘము: కంటికి తోచే వాయు తరంగము: ఘన మాల్యంగా, నన్ను కమ్ముకునే పరిమళలహరి-... ఎన్నియుగాలకో నన్ను నేను వెదకి కనుగొన్నాను - ఉన్నచోట మేలుకున్నాను--

మా మామ నా స్థితి గమనించలేదు! వారి తీరున ధ్యానములో వారున్నారు! చిన్నపిల్లలు!- ఎటు పోయిరో,- ఆ చాయలలేరు:

మరొక్కక్షణానికి,-మా మామ కనులు తెరచి,-వీడ్కోలుగా,-రెప్ప లప్పగించి

మ్రొక్కి - వెనకకు మూడడుగులువేసి,- కుదురుచూసుకొని కూర్చున్నాడు: ఎదురుగా,-నేను: ఆయన అన్నాడు కదా -

నాయనా! మంచిరోజులు: శుభముహూర్తము: కొంతసేపు,-యిష్టాగోష్టి చేదాము:

ముగ్గురన్నల వెనుక బుట్టావు. నీ పుట్టుకతో,- మీతండ్రి, - మంత్రించినట్టు,- దేశాటనం మాని యింటిపట్టునే ఉంటున్నాడు: పెద్దపిల్లలను,-ఎన్నడూ పలుకరించిన పాపాన పోనివాడు: ఏడాదికో రెండేళ్ళకో ఒకసారి యింటి మొగము చూసేవాడు - నీ పుట్టకలకు తిరిగిరావడమేమిటి-! అంతే - ఎలా మారిపోయినాడో,- ఎప్పుడూ నీస్మరణే, - తల్లినన్నా చంకనేసుకోనిచ్చేనా? - నీకు నీవుగా నేర్చిన విద్య - ఉంగా, - అనడం వరకే - అమ్మా - తాత - మొదలుకొని - అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసాభిలా - నీకు రావడం, మీ నాయన కటాక్షం వలననే, ఓరీ,-మీతండ్రి నారాయణ సూరి,- సామాన్యుడు కాడురా - మీది, - విద్యావంశమురా,-మీ పెద్దలందరూ మాంచి తపస్సంపన్నులురా - మీ తండ్రి,-బ్రహ్మోపదేశము పొందిన కొలదిసంవత్సరములకే, - యిల్లు విడిచిపోయి, శాస్త్రానికొక దేశముగా, తిరిగి,-విద్యనిచ్చినవారి మెప్పుల నందుకుని, మార్గవశమున - యిక్కడికి వచ్చి - మన స్వామివారి కొలనున్నదే... అక్కడ కూర్చుని ఉండగా,-మీ అమ్మ-కమలములకని పోయి,- ఆయనను చూసి,-ఎందుకో మ్రొక్కబుద్ధయి నమస్కారము చేసిందట: వారు చూసి ఊరుకున్నారట. మా లక్ష్మమ్మ - యింటికి తిరిగివస్తూ,-త్రోవలో, - మా తండ్రి కనిపించేసరికి,-చెంగున సమీపించి,-నాయనా కొలను ఒడ్డున పొద్దుపొడిచినట్టుంది. ఎవరో అక్కడ కూర్చుని ఉన్నారు: నమస్కారం చేసి వచ్చాను: నీవు చూసిరా!- అని, యింటికి పరుగుతీసింది! మా నాయనగారు, ఆ ప్రాంతానికి కుతూహలం కొద్దీ వెళ్ళడమూ - చూసీ చూడటంతోనే ముచ్చట పడటమూ, కుశలమడగటమూ ఆర్షేయ పౌర్షేయములు విచారించడమూ,-మా కులగోత్రములూ, గణ్యతా, మాటలో మాటగా చెప్పడమూ-, యెక్క డెక్కడివో బంధుత్వములు తిరగవేయడమూ, ప్రొద్దువంకజూచి, నాయనా - దేవతార్చన మనలోగిలిలో చేసుకుందువుగాని, రమ్మని వీరు ప్రత్యుత్థానము చేయడమూ, మాబావ రాననడమూ,- అరఘడియలో అంత గ్రంథము నడిచినదనుకో....

ఆయన రాననడం,- మా నాయనకు ఓగాయిత్యంగా తోచింది: మీ తండ్రికి పిలిచినచోటికి భోజనమునకు పోక పోవడం, - తానై అడిగి ఆరగించడం,- అదోవ్రతమని,-యీ గృహస్థుకు తెలియదు; ఇందుకుతోడు యింకొక చిక్కు వచ్చింది: ఆహ్వానించిన అతిధి రాకపోయెనా,- యిహ ఆ ప్రొద్దు అభోజనమే: అది ఆయనవ్రతం: నిజానికి, ఒక్కపూట ఉపవసించడం, ఏమంత లెక్కలోనిదా:- కాని,- ఎవరో పరదేశి,-తనంతవాడు వెదుక్కుంటూ వెళ్ళి పిలిస్తే, రానని అనడమేమిటా అని - మనసులో గింజుకున్నాడనుకో, - అయినా పరుషవాక్కు రాలేదు: చూడగా చూడగా,- ఆయనను అక్కడే వదలిపోదలచలేదు: మానాయన మట్టుకు ఘటికుడు - కాడా, - అన్నాడు కదా!-

దానికేం నాయనా - పోనిలే! - భోజనముకని రావద్దు కాని - మా పిల్లదానినిచ్చి, నిన్నో యింటివాడిని చేసేను - నీయింటనే భుజింతువుకాని, - అదో

– ఆలయము, – ఒక్క గడియలో, – మా మాధవస్వామి సన్నిధిలో కల్యాణము: యిదే సుముహూర్తము: మా యిలవేలుపే పెండ్లి పెద్ద – తరలి రావయ్య –

అని,– సమాధానము కోసము నిరీక్షించక తనదారిని తాను యింటికి వచ్చి,– వలసిన సన్నాహములన్ని సమకూర్చినాడు; మన గ్రామములో నలుగురు పెద్దలకు, ఈ విషయం, శ్రుతపరచి, – పెళ్ళికుమారుని తరలించుకొని రావడమునకని, – నాకు వారిని తోడిచ్చి పంపినాడు: మీ నాయన, విద్యావినయ భూషితుడు అయిన లాభాన,–తలవంచుకుని వచ్చి,–తగుదుననిపించుకున్నాడు: అది మా బాగే––

తన వాసికి తగిన అల్లుడు దొరికినాడని మా నాయన సంతోషించినాడు! మీ తల్లిదండ్రుల వివాహము ఊరికి ఉత్సవ మాయెననుకో! – ఆ సద్దు మణిగిన తరువాత మా నాయన, అల్లుడిచేతులు పట్టుకుని,– నాయనా యీ శుభకార్యమంతా, – రవంత ఉద్వేగముతో నడచినది – పెద్దవాడను – నాకా ఆలోచన తోచే స్థితిలో లేదనుకో,– నీకాపాటి చనువూ స్వాతంత్ర్యమూ లేదా? – నీవైనను చెప్పి వుండవలసినది! నీ తల్లిదండ్రులను ఆహ్వానించవలెనన్న యింగితమే లేకపోయెసుమీ! యిది మహాపరాధము తండ్రీ:– నన్ను నరులు మెచ్చరు,–నారాయణుడు మెచ్చడు–!

ఒంటరిగిపోయి, తగుదునని తలయెత్తుకుని,– యిలా జరిగింది,– యిది నా నిర్వాహకమే – అని వారి సమక్షంలో – విన్నవించుకుందామంటే నాకు ఆపాటి నిబ్బరం లేదు – తెచ్చుకోలేను: ఊరిలో ఉన్న నలుగురూ చేరి తల వాచేటట్లు పెడతారేమోనని జంకుతున్నాననుకునేవు!– నా దుగ్గ అది కాదు: మీ తల్లిదండ్రులు,– సద్ధర్ములు కనుక,– నేను ఏకరువు పెట్టిందంతా విని మెదలకుండా ఉన్నారనుకో,– ఏ లోపమూ జరగనట్టుగానే భావించి, నాకు వియ్యంకుడి మరియాదలు చేశారనుకో... అప్పుడు మరీ ఉతుకుష్టాన పడతాను: మళ్ళీ యీ జన్మకు వారి ఎదుటపడటానికి నాకు మొగం జెల్లదు: అవునయ్యా – మేము గంగిగోవులంగాదు. గండు పులులం కాదు. మధ్యరకం: మనసు నొచ్చిందా,– నోటికి వచ్చినట్లు అంటాం: అవతలవారంటే పడతాం. అది అంతలో చెల్లు. అదీ మా పరిపాటి! నీవు చెప్పినదాన్ని బట్టి అయితేనేం,– నా ఎరికనైతేనేం – మీ నాయనగారంటే,– శాంతానికీ శమదమాదులకూ ఆయన పెట్టింది పేరు! యింత జరిగినా, తొణకరు: అందుకనే నేనిలా ఉడ్డుకుడుచుకుంటూన్నది: కనుక, – నీవు కూడా బయలుదేరి,– నీ వంటే మీ ఉభయులూ అన్నమాటే – అక్కడ వారిని ప్రసన్నులను జేస్తివట్లాయెనా,– అప్పుడు నేను సాష్టాంగపడినా అది కొంతరాణింపు! మరిన్నీ, వారు బ్రాహ్మణులు కావడంతో, – కోడలి మొగం చూసీ చూడటంతో,– యింత లక్షణంగా ఉన్న పిల్లను తండ్రి అప్రాచ్యుడై ఉండడు, అనుకుని, నన్ను ఆదరించకమానరని, నా ఆశ! యింతకూ నీ అభిప్రాయమేమయ్యా–

అలా మానాయన గగ్గోలుపడగా,– మాబావ, వారివంక తీరుబడిగా చూసి– చూసిచూసి ఒక నవ్వు నవ్వి మామగారూ, మీ అమాయకత్వంముందు,– తెచ్చి పెట్టుకున్న గడుసుతనం రాణింపుకురాలేదు: లౌక్యం జేయబోయినారుకాని– అతకలేదు: మీరు మతిమరపువారుకాదు, మైమరపువారుకారు: నా అనూపానూ తెలుసుకొనే పిల్లనిచ్చారు కాని, – ఎదురొచ్చిన పరదేశి మెళ్ళో ఏనుగుపూలమాలవేస్తే ఊరువారు ఎత్తిపట్టిన కధవతుకాలేదు– యీతంతు: వేసేభారం స్వామిమీద వేసి,– వారి

పేరున నన్ను గద్దించి,– నోరెత్తకుండా చేసి, ఓ యింటి వాణ్ణి చేశారు మీరు. నాకూ రావలసిన బలగం ఉంది,– అనుకునే ప్రమేయం ఏముంది? – పెళ్ళిపెద్దలు స్వామివారు! లోపాలోపములు వారికే వదలివేయడం ఉత్తమం కాదా? మరొక విషయం కూడా ప్రస్తావిస్తాను. మా నాయన ఎంత శాంతమూర్తీ, బ్రాహ్మణ్యుడూ అయినప్పటికీ – వంగసం ఎక్కడికి పోతుంది: ఆయనా సాటి నందవరీకుడే కాని,– వెలనాటి ఛాందసుడా? – త్రోవనుపోయేవాణ్ణి – పట్టుకుని వాడిరేఖ బాగుండబట్టి కుమార్తెను కట్టబెట్టారుకాని, మీరేమన్నా అకృత్యం చేశారా? యిక,– ఆహ్వానించడము వగయిరా లాంఛనముల ప్రమేయమంటారా? అది – వీలూ సాలూ బట్టే ఉంటుంది కాని,– దానికో శాస్త్రముందా?– వెనుకటికి మా నాయనమ్మ వైవాహికం కొంచెము కుడి ఎడమగా – యిదే ధోరణిలో నడచినదని వినికిడి: అవి వైశాఖమాసం ప్రొద్దులు: మా ముత్తాత అప్పటికి పదిమాసముల క్రితం కాశీయాత్రకు వెళ్ళినాడట– యింటికైన యిల్లాలు ముగ్గు నిడుతుండగా ఆమె సోదరుడు మీ అంతటి అమాయకుడే. ధోవతి కుచ్చెకాళ్ళబంధాలు పడుతుండగా,– రుసరుసవచ్చి,– చెల్లిలితో అమ్మాయ్ – ఏడీ మీ నిక్షేపరాయుడు, ఒక్క కేక వేసి,– ఆవిడమాట వినిపించుకోకుండా, ఎక్కడ దాక్కున్నావురా భడవాకానా,– రా,– నీపెళ్ళి చేస్తాను– అని గర్జిస్తూ,– ఇల్లు కలియదిరిగి,– మళ్ళీ గుమ్మంలోకి వచ్చేసరికి,– ఆ నిక్షేపరాయుడు,– ఎక్కడనుంచో ఒంటిచేతిమీద బిళ్ళంగోడు ఆడుకుంటూ, కూతపెట్టుకుంటూ ఇంటి చాయలకు రావడమూ, వాడికన్న ముందుగా,– గోడుబిళ్ళ ఒక తుర్రునపోయి,– మేనమామ వెన్నుపట్టెను పరామర్శించడమూ జరిగింది. పిల్లవాడు – యిది గమనించి, అటు చెంగున బోయినాడు – కాని యీాయన – ఆగుభడవా,– అక్కడ ఆగు!– అని,– ఏకరంకెలో,– మీదికి కుప్పించి,– రెక్క ఒడిసిపట్టుకుని, యింతకు ముందు మా భామిని కొట్టావ్, – యిప్పుడు నన్నే కొట్టావ్ – మరీ పోతరంగా ఉందే – ఒళ్ళు వాచి కొట్టుకుంటున్నావ్ – రా – నీపెళ్ళి చేస్తాను – అంటూ కోపం అభినయించి,– అమ్మడూ,– వీణ్ణి యిల్లరికం తీసుకుపోతున్నానమ్మోవ్ అనేసి, ఆపళాన వెంటబెట్టుకుపోయి,– యిటు యిరుక్కీ పొరుక్కీ అయినా తెలియకుండా,– అన్నంతపనీ చేశాడు! పిల్లవాడు అన్నం వేళకు యింటికి రాకపోవడంతో, – తల్లి వెదుకుకుంటూ వెళ్ళిచూస్తే – పసుపు బట్టలూ వీరూను: ఆవిడ అట్టే విస్తుపోయి,– అన్నయ్యా, ఏమిటిది? – అనగా.

అమ్మాయ్ – వాడూ యిదీ, – కుప్పిలు పుప్పిలూ ఆడారు! వీడు ఓడాడు! ఉక్రోషం కొద్దీ, కాయలు చిమ్మే భామిని రెండంటించి, – పరుగెత్తాడు! లేత ఒళ్ళేమో,– చెంప మీద వేళ్ళు తేలినాయె– చూసి,– హాఁ – అన్నాను! ఏం లేదులే నాన్నా – అంది. ఎంత దెబ్బ కొట్టాడే – అన్నాను: నాకు తగల్లేదుగా – అని నవ్విందే. ఎలా నవ్విందని – ముప్పై ఏళ్ళు కాపురం చేసిన ఆరిందాకుమల్లే – అంత సహనంతో నవ్విందే. శ్రీహరి! ఈ ఆడపుట్టువుకు పాతివ్రత్యం అనేది,– కర్ణుడి కవచంలాగా, పుట్టుకతో వచ్చింది: ఒకరు నేర్పేది కాదు! చూసి నేర్చుకునేదీ కాదూ! నిజమే, కాని నా సంగతి నీకు తెలుసును కదూ – నా కడుపున పుట్టిన బిడ్డ – మరో యింట పుట్టిన వాడు,– చేయి చేసుకుంటే పడటమా అని, – భగ్గుమన్నదనుకో – ఎలాగూ రాసిపెట్టిందే కనుక, – రేపు మళ్ళీ మళ్ళీ

గనుక,– యిది, తిరగబడి ఒకటి వేసినా,– వేయమని మావంటి వాళ్ళు చెప్పినా,– శాస్త్ర సమ్మతం అవుతుంది– దీనికిదే మందు అనుకున్నాను! నా ఊహ నీ చెవిలో వేశాననుకో,– కోడలు రావడం ముచ్చటే అయినా, మీ ఆయన తిరిగి రాందీ, నీవు ఒప్పుకోవు – అంతవరకూ, నేనాగదలచుకోలేదు! శుభం అన్నాను! అయిందనిపించాను!

ఇలా అన్నాడు!

అవిడ ఏమంటుంది? – మనసులో ఏమన్నా పైకి మటుకు నవ్వేసింది! మరో ఏణ్ణర్థానికి కాశీ వెళ్ళినాయన తిరిగి వచ్చాడు! అంతా విని – ఆయన నవ్వేశాడు! అది – యిప్పటి లాగునే సత్యకాలం. చిత్తగించారూ,– చూడగా,– అంతటి ఘనులే మీరూను' అనుకున్నది,– తలచినంతలో చెలామణి చేయడం – చేయగలగడం కొన్ని జాతకాలకే చెల్లును – యింతకూ నే మనవి చేసేది! పుత్రవుడియాలు,– మా కుటుంబంవారికి క్రొత్తకావు! మానాయనగారికి యిక్కడ నడచిన సమాచారం తెలిసిన మీదట విస్తుపోయారనుకునేరు, నవ్వి వూరుకుంటారు – మీకు,– వారి విషయంలో – నిశ్చింత –

యిక,– స్వవిషయానికి వస్తాను:

నేను, యిటురావలెనని రాలేదు: యిక్కడ ఫలనా గ్రామం ఉన్నదని కూడా వినలేదు: నా ధోరణిలో నేనుండి నడుచుకుంటూ వస్తున్నాను. కొలను సమీపమునకు వచ్చేసరికి – ఏదో బరువు దించినట్లు,– చేరవలసిన తావునకు చేరినట్లని పించింది: కూర్చున్నాను,– సూర్యరస్మి నామీద సోకగానే,– ఎవరో ఆప్తబంధువు సాదరంగా వెన్ను నిమిరినట్టు తోచింది: నిశ్శబ్దము మంగళవాయిద్య ఘోషగా,– వినిపించింది: మా గంగవ్వ కనిపించింది: ఆనందంతో కనులుమోడ్చినాను. కనులు తెరువగానే – చేయెత్తి మ్రొక్కుతూ మీ చిన్నది. ఆ సంభ్రములో సర్వమూ మరచినాను. మనసు పదారేళ్ళ వెనుక కొక్క పరుగుతీసింది! మా – గంగవ్వ కనులముందు, లీలగా తోచింది: మా కామక్క పలికిన సకినం మరల మువ్వలు మ్రోగినట్లు మ్రోగింది: ఆ సంభ్రమంలో సర్వమూ మరచి పోయినాను: సంభ్రమానికి కారణం,– వెనుక మనవి చేస్తాను: సర్వమూ మరచినానంటినే – ఆ కథ యిది–

నిరుడు,– శరన్నవరాత్రములలో,– ఒక సంస్థానంలో,– నలుగురిలో,– ఒక విద్వాంసుడు నా కన్నా అన్ని విధాలా పెద్దవాడు, నిశితయోగ్యుడు – ఖిన్నుడు కావడం సంభవించింది: కారణం – నేను, నేననగా – నా అహంకారం: ఏ కించిత్ సుకృతం వల్లనో, వచ్చిన చదువు వంటబట్టి – వాదోడు కావడంతో నాకు తెలియకుండానే ఆవహించిన అవినయం –

సభారంజనమునకని ప్రారంభించిన చర్చ సిగపట్టుదాకా తెచ్చింది నేనే – వారిని నిరుత్తరుణ్ణి చేసిందినేనే –

నేనే – అనగా యీ మూఢుడే?–

వారు, ఒక్క క్షణం నావంక చూసి, – శిరసున ఉన్న సేలువతీసి,– నా శిరమున ఉంచి, – తలవంచుకుని, సభవారివద్ద సెలవు తీసుకున్నారు – సభవారు, – ఏలినవారితో బాటు, – కౌరవ సభలో, పాండవుల వతు!–

ఆ పండితుడు,– అందరి మౌనము తనకు బరాబరులు సేయగా, – నిర్గమించినాడు! నేను విజయగర్వంతో – శూన్య పీఠమువైపు చూసినాను! అంతమేరా,– మసక వేసినట్లయినది! ఆ మసక – మసకా కరువున బోసినట్లయి – తటాలున మెరసినట్లయి – మా గంగవ్వ మోము కనిపించినది. ఆ అవ్వ నన్ను వెన్నున ఒక్కటి చరచినట్లనిపించినది – అట్లే ఉలికిపడినాను! ఆ ఉలికి పాటున కన్నులు తెరపిన పడినవి!

నాకిక, ఆరాజూ కనిపించలేదు – ఆ సభవారూ కనిపించి లేదు. ఒక్క పరుగున వారిని తరుముకుపోయినాను! వారిని చేరుకున్నాను! సాగిల పడినాను! వారి పదములు పట్టుకుని – పూజ్యుడా! నన్నుగ్రహించి,– విద్యాదానము చేసిన మహనీయులు,– ఎందువల్లనో నాకు బుద్ధులు చెప్పలేదు! మా గంగవ్వ,– చెంప పెట్టుగా,– నాకు వివేకమిచ్చినది – కన్ను తెరచినది – వలసిన గురువును నిర్దేశించినది – నేను అనుదినమూ,– మనసా పూజించే గురువులలో, తాము ప్రథమ గణనీయులు! తమ మౌనము,– నాకు వినయ ముపదేశించినది! నన్ను గర్విసిగా రూపొందించిన మునుపటి చదువరితనమును,– మీ పాద సన్నిధిని ధారపోసినాను! యిదే నా సమర్పించు గురుదక్షిణ, స్వీకరించండి – నేనూ, నా వంశము వారూ,– వినయశీలురె భాసించేనని దీవించండి!' అని వేడుకున్నాను! వారు ప్రసన్నులై, – నన్ను చేరదీసి!– నాయనా,– నీవు అమాయకుడువు! విశేషించి, అంబ అనుగ్రహము కలవాడవు! నీవు కోరిన తీరున మీ యిలువాసి నిలిపేవారు వర్ధిల్లేరులే!

నా దీవెనతో నీకు నిమిత్తము లేదయ్యా! నీవే నాకు దీవెన వైనావు. ఔనయ్యా!

నాది,– తలకుమించిన చదువుకాదు! ఏదో తగుపాటిది, గురువులు ప్రసాదించిన దానిలో అబ్బినది అరపాలుకూడా ఉండదేమో – అందుకే నాకెంత అహం కారమని! అంగవస్త్రమంత లేదీ సంస్థానము: గోష్పాదమంత లేదీసభ – దానికి వారు ప్రభువులు! దీనికి నేను – ధర్మాధికారిని: ఎన్నడన్నా నీలాగే దారితప్పి,– ఓ పండితుడు దయచేసినట్టాయెనా,– అది మా పుణ్యమనుకోడం పోయి – స్థానబలిమి చూసుకుని, – మేమే ఘనులమనుకొని – యెడ్డెమంటే – తెడ్డెమని,– వారిచేత పలికించి మేము యావన్మందిమీ వినోదించి, ఓ తృణం ముట్టజెప్పడం, సాగనంపడం, పరిపాటి అయిపోయింది: యింతకు పూర్వము వచ్చిన వారు, కష్టసుఖముల పొరజూచినవారూ,– సభా మర్యాద పాటించేవారూ, మరిన్నీ వినయభూషితులూ కావడంతో,– మమ్మల్ని గద్దించలేదు: మృదువుగా – బుద్ధి చెప్పలేదు?

విద్యనేర్వడం – ఎదుటివాడిని జయించడానికా,– అంతశ్శత్రువులను జయించ డానికా,– నాయనా,– సదాశివుని,– శిరసెక్కి కూర్చున్నా – శీతాంశుడు,– గర్వించి చండకిరణుడు కాలేదే!–

అదీ వినయము:

మా సభకు నీవురావడం – నేనలా కావడం మంచికే!– ఏదో రామాకృష్ణా అనుకుంటూ:– యిప్పటికన్నా చదువుల సారం గ్రహించి తరించే యోగ్యత నాకు ప్రసాదించమని ఆ పరంధాముణ్ణి కొలుచుకుంటాను.

దీవెన కోరినావు: నిన్ను దీవించే అర్హత నాకు నీవలనే ప్రాప్తించింది.:

నీవంశమువారికి యిదే దీవెన - చదువరులైనను సంస్కారులై సన్మార్గములై సద్భక్తికాములై - మీ తాళ్ళపాక వారు విలసిల్లేరుగాక:-

యిలా సెలవిచ్చి, నన్ను పుత్రవాత్సల్యంతో ఆదరించి, వారు అనుమతించగా అక్కడినుండి కదిలినాను: వంచిన తల ఎత్తకుండా,- ఎటుపోవుచున్నదీ కూడా, తెలియకుండా - ఎన్ని ప్రొద్దులు నడచానో?-

వారు సజ్జనులు కనుక:-

నన్ను మన్నించినారు:

కాని, నా ఆరాటము తగ్గలేదు

అంతలో వారిదీవెన జ్ఞప్తికి రావడం. కొంత చిత్తశాంతి లభించడం,- మళ్ళా ఏక ఉరవడిని జరిగినది గురుతుకు రావడము - మతిపోయినటు కావడం - యిదీ నా స్థితి-

నా సుకృతమే,- యిక్కడికి చేర్చింది- మా అవ్వ దీవెన నన్ను గృహస్తును చేసింది! యిది తేటతెల్లమే కదా!-

అయ్యేది - ఒక్క ఘట్టము - తమరు, తండ్రివంటివారైనారు కనుక మనవి చేయడం విధాయకం - మళ్ళీ,- మొదలుకు వస్తాను-

నేను పుట్టి బుద్ధెరిగిన తాళ్ళపాకకు వెన్ను చూపినది, నేటికి సరిగా పదారేళ్ళనాడు!

నాకు చిన్నప్పటినుంచీ కాలు నిలిచేది కాదు!

మా పెద్దలందరూ,- నా ఎరికలో,- యిల్లో,- నారాయణులు!

నాకు ఎవరిపోలిక వచ్చిందో తెలియదు! ఉపనయనానంతరం, వారికి తోచి నంతవరకూ, నాకు ప్రాప్తమున్నంత వరకూ,- మా నాయనగారే చెప్పారు - అంతవరకూ లేని తపన అప్పుడు ప్రారంభమైనది. నా వైఖరి గమనించినారు: వైనం అడిగినారు. నేను, మాటదాచలేదు - సరేనన్నారు! కాదు, కూడదని, మాటవరసకన్నా అనకపోగా, వారేమని సెలవిచ్చి తరలించినారంటే -

నారయణా, ఉన్న ఊరినీ కన్నవారిని మరచిపో! యిక మీదట నీకు శ్రీహరి తండ్రి - శ్రీదేవి తల్లి: హరిభక్తులు బంధుకోటి: యీ జగమే స్వగ్రామము:

మన గంగవ్వకు విన్నవించుకుని,- కామక్క చేత ఔననిపించుకుని, క్షేమానపో యేవుకాని!-

వారలా అన్నమీదట, దారినే పోయి,- మా పొలిమేర కాచే గంగవ్వకు మ్రొక్కులిచ్చుకున్నాను: - యిలా విన్నవించుకున్నాను:-

అవ్వా - యింటపెరిగిన చదువు వంటబట్టింది - ఆకలింపు కొచ్చి, అర్ధాకలిమీదున్నా! - విద్యలు తేబోతున్నా - నే నేసీమ మెట్టినా- ఎదుట నీవుండాలి -

నేనే తప్పు చేసినా నా వెన్ను కాయాలి!-

నేనీ తీరున మనవులిచ్చుకుంటూ ఉండగా - అంతలో మా కామక్క, మా జడల మర్రి చెల్లెలు, - భూమితో పాటు పుట్టి,- ఆకాశమంత బుద్ధెరిగిన ఆడకూతురు,- మా గంగవ్వ గొంతు, మా గణాచారి,- గాలిమీద తేలుతూ,- ఎండమీద ఊగుతూ వచ్చింది- మనసుకు కన్నులు తెచ్చుకు మావంక జూసింది.

గంటమ్రోగినట్లు నవ్వింది. పెదవి బిగించి భ్రమర నాదం చేసింది. రవాకల్లే మెరమెరలాడింది! గొంతు గలగల్లాడింది.

కూకటికి గుప్పెడెదగరా - కుదరులేక తిరగరా- చీకటిమానల్లే వెలుగుమేసి - చిగురేయరా పదారేళ్ళూ!

అన్నేళ్ళ కన్నేళ్ళకు - అయ్యలూ - కాలుమళ్ళి - కన్ను మళ్ళి, కానున్నదయ్యేనురా - సీమగాని సీమలో,- చిగురంత పొద్దులో -కడలిపుట్టిన పండు చిలుకు ముగ్గేయంగ, బాలభానుడ నీకు చెంగల్వ మొక్కంగ, మాధవుడె మన్మథుడు అయ్యేనురా - అయ్యలూ - అవ్వ పలికింది - పో!-

ఆనాడు కామక్క పలికింది - అక్షరాలా యీనాడు ఫలించింది!

జరిగినదానికి, మనం కర్తలము కాము! మా గంగవ్వ కరుణ - మాధవస్వామి నిర్వహణ...!

అని మా నాయనగారిని అనునయించి,- అందరూ సుఖంగా, ఉంటూండగా,- ఓ నాలుగుమాసాలు జరిగినవి. మా లక్కమ్మకు పెద్దపిల్లవాడు కడుపునపడ్డాడు. మూడో నెల వెళ్ళకముందు, పుట్టింటివారు చేయవలసిన ముచ్చటలు చేశారు: ఆనాడే మీ నాయన మళ్ళీ దేశసంచారం ప్రారంభించాడు: అలా వెళ్ళి వెళ్ళి - పిల్లవాడికి ఏడో నెల జొరబడుతూండగా - మళ్ళీ ప్రత్యక్షమైనాడు: పసివాడికి నామకరణ మహోత్సవాదికములు లక్షణంగా జరిగినవి: యీ విడత,- మీ నాయన ఏణ్ణర్థంపాటు,- యింటిపట్టునే ఉన్నాడు - మావాళ్ళు,- కుర్రవాడికి కాలు కుదిరిందని సంతోషించినారు: ఉహూఁ-మళ్ళీ యథాప్రకారం! సరిగ్గా,- ఏడాదికి తిరిగివచ్చాడు: తొట్టిలో కేరింత లాడుతున్న కవలపిల్లల్ని చూశాడు: బ్రహ్మానంద భరితుడైనట్టూ కనిపించాడు: యీసారి, ఏకళనున్నాడో,- రెండేళ్ళపాటు పదచలనం చేయలేదు:

నీ పుటకలకు ముందు - అంతకాలమూ కిమ్మనకుండా,- ఉన్నవాడు,- మా నాయన యిక ఉగ్గపట్టలేక,- మా బావతో- కించిత్, యీ ప్రస్తావన చేశాడు: ప్రయాణం పెట్టుకున్నావా, నాయనా!' యీ ఒక్క వాక్యమే వారన్నది: ఆయన, కశాఘాతం తగిలినట్లు త్రుళ్ళిపడి,- మంగలాన జాజులు వేగిన మొగంపెట్టి-' 'చిత్తము! తిరిగిరాగానే మరి పదచలనం చేయను అని వినయం ఉట్టిపడేట్టు చెప్పి - పయనించాడు:

ఈ విషయము, మొన్న మొన్నటివరకూ మాకు తెలియనే తెలియదు సుమీ!

నీకు అయిదోనెల రాగానే,- పూర్ణిమనాడు,- మన యింట ఆచారం ప్రకారము - అందరమూ మాధవస్వామి ఆలయమునకు పోయినాము! అలా - ఎదుట స్వామివారు! శంఖచక్రాది భూషితులు: వారికి మొక్కిన కన్నులతో, మీ నలుగురివంక జూచినాను! అది, - నా భ్రమే అనుకో,- వారి కరుణే,- అనుకో! మీ అన్నదమ్ములు,- స్వామివారి, శంఖచక్రకౌమోదకీ నందకములవలె,- నాకంటికి తోచినారు! నిజమిది నాయనా-

పరమానందంలో,- మా లక్కమ్మకిది తెలియజెప్పి,- 'అమ్మాయి - నీ కడుపు చలువను, స్వామిని నిరాయుధుణ్ణి చేస్తున్నావమ్మా! - మళ్ళీ సాలుకు, - ఆ చాపముకూడా మిగలదు!' అన్నాను! యీ ముక్కలు కేవలం ఆనందం కొలదీ అన్నవి! అలా అనడమే,- అపచారమైనది! ఆవేళా - విశేషమేమోగాని...

వినీ వినంగానే,– మా లక్కమ్మ కనులు జ్యోతుల వలె మెరసినవి! 'అన్నా!– ఎంత మాట పుట్టిందన్నా!–' అంటూ వాపోయినది! 'స్వామిని నిరాయుధుణ్ణి చేసిన పాపాన,– నా త్రోవను నేను పోయేను, శార్ఙపాణిని మీరే సేవించుకుందురు గాని–' అని శపథముగా పలికినది...నీ చెక్కిలి నిమురుతూ,– 'చిన్నవాడా–'

అమ్మవంక వారి దైవానికి,– దూరమౌతున్నావ్! యిక నీయిలవేలుపును నీవే వెదుక్కోవాలి – అన్నది! అందుకు నా మనసు – ఎంత క్షోభపడిందని,– బ్రతిమాలుకున్నాను. బామాలుకున్నాను! అయినవారిచేత చెప్పించాను! చివరకు, మా నాయన కూడా,– చేతులనుపట్టుకుని, 'నట్టింటి శ్రీమహాలక్ష్మివమ్మా– నీవు అలిగి పోరాదే మా అమ్మా!– ఎల్లకాలము నీ వాళ్ళను చల్లగా చూడవే, అంటూ ఎంతో యిదయినాడు: ఉహూం – మీ అమ్మ అన్నది కదా – నాన్నా!– నాకు ఎవరిమీద అలుక!– యిటుకన్నవారు, ఎదుట మాధవ స్వామి!– యింటపుట్టిన ఆడపడుచు ఎంత సలక్షణంగా వున్నా – యిల్లుపట్టిన ఆడబడచు కారాదని పెద్దలంటారు కదా: మా అత్తమామలకు,– మా యోగక్షేమములు తెలుస్తూనే ఉన్నా,– వారిక్కడికి దయచేయలేదు! మేమక్కడికి పోయి పదిపొద్దులైనా ఉండలేదు! మీ ముచ్చట తీరింది! యోగ్యుడైన అల్లుణ్ణి తెచ్చుకున్నారు – మనమల ముద్దు మురిపాలు చూసి ఆనందిస్తున్నారు: నామట్టుక్కు నేను, వారు ఎప్పుడు తిరిగి దయచేస్తారా,– అని ఎదురుచూడటమూ! రాంగనే,– వారిసేవల కొదగడమూ, పసివాళ్ళతో సతమతము కావడమూ – ఆవేళ కావేళకు మాధవస్వామిని కొలుచుకోవడమూ–

ఇలాగే కాలము వెళ్ళమారుస్తున్నా గాని, ఒక్కనాడైనా – మా అత్తమామలను తలచిన పుణ్యాన పోవడం కాని,– వారిని చూడవలెననే అభిలాష కాని కలగలేదు! యిది,– నిజానికి లోక విడ్డూరమే! మీరు కనుచూపుమేరలో,– చాలిన వారూ,– సభాపతులూ,– కావడంతో,– ఎవరూ, కలుగజేసుకొనలేదు కాని – మరో సామాన్య గృహస్థు, యిలాగే అల్లుడి వంకవారి ప్రమేయం లేకుండా, పెళ్ళిచేసి, – నాలుగు పురుళ్ళు పోసుకున్నా,– చుట్టపు చూపుగానన్నా కుమార్తెను ఆ గడప త్రొక్కనియ్య లేదంటే – మీ మటుకు మీరూరుకునేవారా చెప్పండి! ఎందుచేతనో,– మీకూ నాకూ తోచలేదు! కావలసినవాళ్ళు చెప్పలేదు – అది ఎవరిలోపమూ అనడానికి వీల్లేదు: కారణార్థం అలా ఉంది; యీ క్షణం వరకూ

అన్నయ్య – నా బిడ్డల మీద ఆపేక్ష కొద్దీ – అలా అన్నాడు!

కాని,– నాకెందుకో – అలా పలికింది అన్నయ్యకాదు– మన స్వామివారే అనిపించింది. ఒక చెంప ఆనందం – ఆనందమంత ఆక్రోశం,– నన్నలముకున్నది: అంగరంగ వైభవాలతో నిత్యసేవ లందుకుంటూన్న స్వామివారి హస్తములనుండి ఆ వరద ముద్రలను నేను దోచుకున్నానా– వారిని నిరాభరణులను చేసినానా,– స్వామివారు చిన్నబోయినారా – పాలకడలి వలె, వెలుగుపొంగే గర్భాలయం కటిక చీకటి పాల్జేసిన పాపాత్మురాలిని నేనా? – నా జన్మలన్నీ ఒక్క పరి ఆక్రోశించినవి! ఆ చీకటిలో,– మాధవుని కోసం,– మన పెద్దలు చేసిన తపస్సు, వెదకులాడినది! నా మనస్సు మువ్వలు కుణకుణలాడి నట్లయినది: బాలకృష్ణుడు – మువ్వలు చిందులువేసే గోపాలుడై,– దరియవచ్చినాడు! ఆ స్వామి సమీపించినకొలదీ,– మాధవుడు, మబ్బుచాటున మెరుపై,– రేకతోచకుండా కనుమరుగైనాడు! నా

కనులలో మువ్వ గోపాలుడు కాపురము కట్టినాడు: వాడే నా చేత పలికించినాడేమో! తెలియదు – అర్థముకాదు, తరతరాలుగా,– మనయిలవేల్పై వెలసిన స్వామి– మాకు దూరంకావడం ఏమిటి? ఈ పసికందు, తన దైవాన్ని తాను వెదుకుకోవడమేమిటి – దైవమే తెల్పవలె!

నాయనా,– నేను మా అత్తమామ ఇంటికి పోయేను! అన్నను సాయమిచ్చి పంపు! చాలును! మరి,– సారెచీరెలు కోరను! నేను చేసిన పూజలే మాకు సిరిసంపదలయేను! నేను నోచిన నోములే నాబిడ్డలకు గుణగణాలిచ్చేను: నా నుదిటి కుంకుమే,– నా యిలవేలుపయ్యేను....'

అని,–అపూాటే,–మీ ఊరికి పయనమైంది:

వెంట నేను వెళ్ళినాను:

దారిపొడుగునా, చిన్ననాటివలెనే ఎన్నో కబురులూ కథలూ చెప్పుకున్నాము; విడిసిన తావున,– అచ్చనగాయ లాడుకుని,– కేరింతలు కొట్టి,– ఎన్నడో మరచిపోయిన పాటలు పాడి, ఒక్క క్షణమైనా,– మరో ధ్యాస లేకుండా,– ప్రయాణము సాగించినాము: నేను చిన్న బోతానని మా లక్ష్మమ్మ గ్రహించి,– యిలాగారాబాలు పోయి నన్ను మభ్య పెట్టింది. కాని – మనసులో కించ మాయందే!

మీయింట అడుగుపెట్టాము: ఎదురుగా మీనాయన,– మీతాత ముత్తవలు:

మీ నాయన, మొగము అంతజేసుకుని,– తల్లిదండ్రుల వంక జూసి,– అరుగో నేను చెప్పలేదా – అన్నాడు! మీ నాయన వేత్తరా!

మా చెల్లెలినీ,– మిమ్మల్నీ విడిచిపోలేక కదులుదామనడం,– నిలిచిపోవడం – అలా పది పొద్దులు గడచినవి: యిహ, ఎట్టకేలకు ఊళ్ళో ఉత్సవాలు దగ్గిరపడుతూండటంతో – ఎలాగయితేనేం,. ఒకనాడు,– అటు జూసి, యిటుచూసి, తచ్చాడి తారాడి,– అమ్మా, లక్ష్మమ్మా! – నే వెళ్లిరానా!– అనడం బ్రహ్మప్రళయం అయిందనుకో – మీ అమ్మగాని, ఆ సందర్భంలో – రవంత బలవంతం చేసినా,– పోనీ, మాటవరస కన్నా – అదేమిటన్నా! అప్పుడే ఏం తొందర, వెళుదువుగానిలే – ఉత్సవాలంటావా! యిక్కడినుంచి మ్రొక్కితే స్వామి స్వీకరించడా, – అలా అన్నట్టాయెనా అక్కడ పీఠం వేసుక్కూచునే వాడినే!– కాని, మీ అమ్మ అనకపోగా, పెద్దవాడా!– వచ్చి–, ఎన్నళ్ళయిందో,– ఎన్నడూ ఊరువిడిచిన వాడవు కావు! పోయిరా,– సాలుకోసారి వచ్చి – పిల్లవాళ్ళను చూసి పోతూాండు:– అన్నది: మృదువుగానే అన్నాదనుకో, కాని,– చెంపపెట్టుగా తగిలింది.

అనగా,– అమ్మా,– మళ్ళీ మాడుపూరు రావా, మా గడప త్రొక్కవా? అన్నాను:

అన్నా ఇక్కడ చూడపోతే వీరూ పెద్దవారైనారు. ఇంతకలమూ అంటావా, అది నా బుద్ధిలోపం!... ఇఖనైనా చేసిన తప్పు దిద్దుకోవద్దా? – మీ బావగారి వైఖరి నీకు తెలిసిందే కద – వారు మళ్ళీ ఎప్పుడు సంచారం పోతారో,– ఎప్పుడు ఇంటి మొగం చూస్తారో – అది – వారికే తెలియవలె.

పెద్దవాళ్ళను, వాళ్ళ మానానికి వాళ్ళను వదిలి, బుద్ధి పుట్టినప్పుడల్లా పుట్టింటికి రావడం గణ్యతగా ఉంటుందా? – ఆయన అటుపోగా, చూసి, ఈవిడా

బయలుదేరింది! భగవంతుడు, ఒకరి కొకరిని తగినవాళ్ళనే ఒనగూర్చాడు! - అని యిక్కడి వాళ్ళు అడిపోసుకోరా? - దైవం రక్షించి - వారు యింటి పట్టునే ఉన్నారనుకో - యిక ఆ ప్రమేయమే ఉండదు కద!-

యింతకూ,- నాకు రావాలనిలేదు:

ఎన్నటికీ!-

నీ మీద కోపం కాదన్నా!-

నా తల్లిదండ్రులకూ తోడబుట్టిన నీకు,- నా మీద అపేక్ష ఎప్పటికీ పోదు: చూడాలని అనుకున్నపుడు - రాక పోరు - అందుకు ఏ అపేక్షణా లేదు:

కాని, నే నెలా రాను ఏ మొగం పెట్టుకుని మాధవస్వామిని చూడను!- నీ నోటివెంట ఎప్పుడలాటిమాట పుట్టిందో, అప్పుడే నాకు, ప్రాప్తం తీరింది.

యింతవరకే నోచుకున్నాను! అయెపో - అన్నా! - పసి వాడికి పదారేళ్ళు రాగానే పంపుతాను! వెంట ఉండి స్వామి దర్శనం చేయించు,-- వీనికన్నా,- స్వామి వారు నిండు తేజముతో దర్శనమిస్తారో, - లేదో!- మరేతీరూన గోచరులౌతారో - వాని ప్రాప్తమేమో!- అది అప్పటిమాట!-

యిప్పటికి, నాకిలా తోస్తుంది - అన్నా!-

మీ యింటపుట్టిన ఆడపిల్లలకు, యికమీదట - యిలవేలుపు మాధవస్వామివారు కారు: ఆ పుణ్యము నావరకే-

నా కన్నులలో తళుక్కుమన్న మువ్వగోపాలమూర్తిని, కన్నవారిపై మక్కువకు, జతచేసి, ఆలయ ముఖమంటపంలో, కొలువుదీరమని వదలివచ్చినాను: ఏల -

మాధవస్వామివారికి - చేత చాపము మిగిలినది.

మా చిన్ని మేనల్లునికి వెన్ను చలువ లోపించినది!

మా తరాన మరి,- మా యింట ఊయెల వేయము:

ఇక,- ఆ మురిపెము మీ యింటనే...!

మాధవన్నా - పుట్టింట ఆడపడుచు లేకపోయెనే అనే చింత నావరికి ఉండరాదు: మన గ్రామం తిరిగి చేరుకోగానే,- మంచి ముహూర్తాన ఒకరింటి అల్లుడివైతే' - మళ్ళీ యీ రోజులనాటికి, మన అమ్మా నాన్నా,- మనుమరాలినెత్తేరు: అవునన్నా - నా అనవాయిత నీకురాదు: నీకు ఆడపిల్లలే!--

నా మేనగోడలికి నగలూ నాణెములూ అక్కరలేదులే! పారాడే యీడున ముఖమంటపములో వదులు!

అకడ, నేనిల్లడగా నిలిపిన బాల గోపాలుడు, ప్రాకులాడుతూ చేరవచ్చేను! స్వామివారితో కలసి అడుకొనేనో, ఆరాధించేనో:

'అదే,- నా మేనగోడలికి, అక్కడ నేను దాచబెట్టిన నిక్షేపము! సరేనా? సంతృప్తియేనా?-'

అన్నా - నీఊహ నాకు తెలుసును--

నీ కూతురు నా కోడలయేనా, నీతో వియ్యము నాకు సమ్మతమేనా? సంశయానికి సమాధానమిదీ...!

నీ మేనల్లుడు - ఎవరిని చేపట్టేనో - ఎందరిని చేపట్టేనో, ఎప్పుడా ఘడియ వచ్చేనో తేల్చేది మనం కాదు, దైవం!-

చిగురు కొక్క మాట!

మనకు యిక పలుకరింపులు లేవు!

బాంధవ్యం త్రుంచి వేసుకోవటం కాదు;

మనసు చిక్కబట్టుకుంటున్నాను:

నాకు దూరమైన స్వామివారు, ఏనాటికైనా నా చిన్న వానికి - ఏ తీరునగానీ, - ఏ పేరునగానీ, శంఖచక్రభూషితులై సాక్షాత్కరించేరో,- ఆ నిమేషమున యీ అంకిలి తొలగేను ఆ - దివ్యముహూర్తముకోసం ఎదురు చూచేనన్నా;- సందె గోవిందా! - యిక సాగిపో!-

అన్నదిరా - అన్నా - యిదీ మనకథ:-

వెయ్యేళ్ళకూ,- నీకు పదారేళ్ళు:-

మీ అమ్మ ఆనాడు నిర్ణయించిన సుముహూర్తము:

నాయనా, - నీ అనుభూతి ఏమి?-

నా అదృష్ట మేతీరయ్యేనురా - అని నా డవ్వా:-

ఇక, నా తీరు--

మనసున కమ్మిన మబ్బు తొలగినదికాని - కనులముందు మసక మాయలేదు: నిండుకొలను - ఉన్నట్టుండి ఉధృతముగా కలగ బారినట్లు,- వెన్నెల గుభీలుమంది: వెలుగు కొండకట్టింది! కొండగట్టిన వెలుగు, గోగుపూవంత కొడి గట్టింది! ఆ వెలుగులో, - కొండ కొమ్మున వేయి పడగలేసి కదిలింది చీకటి, చీకటిసోకి కొలనులో తామర తళుక్కుమ్నది: తెలివికి మెలకువ వచ్చింది: మా మేనమామకు నాగోడు విన్నవించినాను: వారు ఒక్క నిమేషం - మౌనం వహించిన వారై - మాటకోసం తడుముకుంటున్నట్టుగా, అలాపనగా:- యిలా పలికినారు!

మీ అమ్మ దీవెన నిన్ను నెన్నాడుతూన్నది!

అదే పరమై గురుతుపొడసూపింది. కాని గురి కుదరలేదు - వెరవూ,- తెరవూ, చూపించే గురువు దొరకవలెరా:-

ఎక్కడని వెదకేవు - ఎవ్వరని వెదకేవు-

తరుణము రావలెరా-

వారే తమకు తామై దరిశెన మీవలెరా?

మామ మాటలతో నాకు తపన హెచ్చింది. ఒక్క గడియ అక్కడ ఉండన న్నాను. గురువు రాకకు నిరీక్షించుతూ, పడిగాపులు పడిగాపులుపడి వుండలేనన్నాను. ఎదురేగేనన్నాను: వారు ఎవ్వరైనగానీ - దర్శన మనుగ్రహించేందుకు తారసిలే వరకూ - తిరుగుతూనే ఉంటానన్నాను;

మా మామ నా మొగము వంక చూచినాడు: వారి పలుకులు వినిపించుకునే స్థితిలో లేనని గ్రహించినాడు; కొంత సేపటికి గ్రుక్క తిప్పుకుని-

తల్లి పోలికను పుట్టినా;- తండ్రి చారిక తప్పలేదు- కానీ, నాయనా,- ఎన్ని విధాలుగానో,- సామాన్యంగా,- సంసార పక్షంగా,- మా కుటుంబం, వర్ధిల్లుతూ

వచ్చింది: మీ నాయనా,- మాయింటికి అల్లుడయినాడు: మా దశ మారింది: అనిర్వచనీయమైన ఆనందం - మా లోగిలిలో కాపురం పెట్టింది: మీరు మీ యింటికి వెళ్ళిపోయినా - ఆదిలో రవంత బాధ అనిపించినా,- ఆ పైన యథాప్రకారముగానే ఉన్నాము: మీరందరూ కళ్ళ ఎదుట ఉన్నట్టే ఉంది:-

మీ అమ్మ ఆనాడు అన్నట్టే అక్షరాలా,- నేటి వరకూ జరిగింది: పదారేళ్ళ వాడవై మాయింటికి వచ్చావు: యింటిల్లిపాదికీ... పట్టం గట్టుకున్నట్టనిపించింది: ఔనోయీ-

ఇంట, బిడ్డ ఎదిగేసరికి, అల్లుడు వెదుక్కుంటూ వచ్చాడనుకున్నాను: మీ అమ్మ చెప్పి పంపిందనుకున్నాను: మా లక్కమ్మ తల్లికి మామీద ఆనాడు ఆగ్రహం వచ్చినట్లుగానే యీనాటికి అనుగ్రహం వచ్చిందనుకున్నాను: యివాళ నీ పుట్టిన పండుగలు చేసినట్టుగానే,- మంచిరోజుచూచి కన్యాదానం చేదామనుకున్నాను: మా ఆడపడుచు నట్టింటికి ఈ రూపేణా వచ్చేననుకున్నాను. మా తల్లిదండ్రులకు మల్లేనే,- మనుమల్ని ఎత్తుకుని ఆడించే భాగ్యము నాకూ లభిస్తుందనుకున్నాను: ఎన్నో అనుకున్నానురా - ఏం లాభం! నేననుకున్న తీరున జరిగేటట్టు లేదు: నీకు మనధ్యాస లేదు. తేలిపోయిందిగా:-

కానిలే: మరి, నిన్ను ఆపను: నా పిల్లను చేసుకోమనీ, యింటిపట్టున ఉండి పొమ్మనీ - బ్రతిమాలనూ, బలవంతమూ చేయను.

అవునురా! నీ వాలకం చూడబోదామా అంటే పర్యాయతీని, నీవు రాగివయ్యేవో, విరాగి వయ్యేవో,- ఊహించడం అశక్యం:

కన్నాను కాని, దాని అదృష్టానికి నేను కర్తనా?- ఉఁ - అన్నింటికి మాధవుడే ఉన్నాడు:

నీ తరణోపాయం నీవు జూచుకో--

ఏనాటికైనా,- నాకాయోగం ఉంటేమళ్ళీ నిన్ను కళ్ళజూస్తాను;

యిలా అని,- నన్ను కౌగలించుకున్నాడు:

మాధవా: అని ఎలుగెత్తి పలికాడు:

యిక యిద్దరమూ, తలోదారీ!--

నేను,- అంతసేపూ ముఖమంటపంలో ఉన్నా, మరల కన్నెత్తి, స్వామి వారివంక చూడలేదు - నాకు ఆ ఊహే కలుగ లేదు. మా మామ కనుచాటయేదాకా ఆవంక చూసి: అనాలోచితంగానే అటుమ్రొక్కి:- ఎటుపోయినాను:- మా తాత గారియింటికి కాదు: కొలను దగ్గరికి:

అక్కడ కూర్చున్నాను:

ఆనాడు, - మానాన్న అక్కడే కూర్చున్నాడు కాబోలు;

అలా - మానాన్న కూర్చుని ఉండగా, - మా అమ్మ అక్కడకు వచ్చింది - చూసింది - చేయెత్తి మొక్కింది - నేను పుట్టకముందు జరిగిన కథ - నా కళ్ళలో బొమ్మకట్టింది -

మా నాన్న, - హిమగిరి శృంగాన తపశ్చర్యలోవున్న సదాశివుడు; మాతల్లి - వకుళమాల చేబూని - సపర్యకు సాగి వస్తున్న ఉమ:

ఆయన కడలి పొంగుమీద, – శయనించిన నారాయణుడు, – ఆమె కడలిపట్టి– మా తండ్రి – వేదాలరూపు తొలివేలుపు – కైమోడ్చినది – నాదమయి –

ఏదో కోయిల కోయన్నది.

ఎటనో తుమ్మెద ఝూంకరించింది.

నా తనువు – బంభ్రమించినది–

తంబుర తీగెలు, మందమందముగ, అలసములుగ మ్రోగినట్లు – ఏ రవమున కా రవము!

మనసున కలయ గ్రమ్మిన నాదసందోహము, వినుకలికి దూరదూరమై! మౌనము అలకొట్టినట్లు, మాయమైనది; కనులరవిచ్చు కొన్నవి:

ఎదుట నున్నది ఎవరు? – మా మామ కూతురు తిమ్మక్క; తానొక్కతే రాలేదు: చిన్నదీ సరసన ఉన్నది:

వారు, – వచ్చి ఎంతసేపాయనో, – నా కనులవంక జూసి యిరువురూ – చెరిసగముగా, వెరసిగా, చిరునవ్వుగా కలకలలాడినారు! పెద్దమరదలు చేతులెత్తి మ్రొక్కింది: చిన్నపిల్ల, – చెంపను చేయి ఉంచుకొని నా వంక ఓరచూపులు జిమ్ముతున్నది!

ఏమని – కనులతో అడిగాను;

ఏమీ లేదని తిమ్మక్క తల ఊపింది: చెల్లిలి భుజాన చేయివేసి, దగ్గిరకు తీసుకున్నది! యిద్దరూ, – ఒక్కనిమేషమాత్రము, – నాకు కన్నులప్పగించినారు: ఉన్నట్టుండి, గిర్రున వెనుదిరిగి, పరుగందుకున్నారు;

నా మనస్సు వారిని వెన్నాడింది: కాని ఉరువు ఉన్న చోటనే ఉన్నది:

అలా వార ఒక్క పరుగున పోయినారా?

లేదు – పది బారలలోపు – అక్కడ ఆగిపోయినారు: అక్కమ్మ – యిటు గునగున వచ్చింది.

బావా! అన్నది: పలుకరించాలను కున్నాం. నీవేవోఁ పంజరంలో చిలకల్లే ఉంటివి! నవ్వులాటకు పరుగుతీశాం! అందుకో – అని ఆశాశపెట్టాం! ఏబ్బే యీ పిల్లాడు ఎక్కడో ఆకాశంలోకి చూస్తున్నాడు; నీవే వోడిపోయావంది – అక్క! ఓడించాడే బావ! అన్నా నేను! అలాగేం! అయితే నాతో ఎందుకూ? బావ సావాసం ఉండు! యిద్దరూ చెమ్మలాడుకోండి! అంది బావా! కోపంగా నవ్వింది – అని గునిసిందవ్వా, – మరింత దగ్గరకు వచ్చింది – చేజాపి చేయందుకున్నారు: చేరదీసుకున్నాను! కాని, చేతికి లొంగిరాలేదు! ఒక్క అడుగు మట్టుకు ముందుకువేసి, ఆగింది: ఏదో వింతను జూసినట్లు నా మోమువంక జూసింది! నా శిరసున చేయి ఉంచింది:

అంతేనవ్వా! అప్పుడే మైందనుకున్నావు.

ఎవరిదో గొంతు – ఎన్నడూ విననిది. ఎన్నటికి మరువలేనిది – వినిపించింది... యిప్పటికీ వినిపించుతూంది...

"–కొలనిగట్టున చిన్నవాడా, కోరికలున్నవాడా, – గానానపోయి తానానికందుకోరా, – సప్తస్వరముల సంగతు లెరిగీ, – గమకమ్ముల సమ్మదమందీ, అందని పల్లవి రూపొంది, నీ ఆలాపన వెలుగయ్యేరా! సాగిపో – సాధించుకో–"

యిలా ఆ వాక్కు పలికిందవ్వా!-

కానరాని గురువుతానై నన్ను కరుణించాడా!-

ఎవరిదీ ఉపదేశము!

ఏమి ఆదేశము?-

ఏమో-అజ్ఞానమో,- మెలకువో నన్నావరించింది-

ఎవనిమహిమో, - నాకీ వరమిచ్చింది.

ఎవ్వని తపమో నాకీదారి చూపినది -

నేరనివిద్య నాకు అబ్బినది; అది నా పుణ్యమే - నన్ను కన్నవారి పుణ్యమే గాయత్రీ నుపాసించి -, ఇత్యర్థః ఇతిభావః, అంటూ ఇన్నేళ్లూ రాపాడి పాణిని పట్టి పల్లార్చి, గంగేశుని గారడీల దేలినవానికీ, - గానమునకూ సగమెరికగదా, - అవ్వా గురువులుచూపిన దారినే సాగిపోయేను - కాని, - సాధించేనా? నాకా యోగమున్నదా?-

అవ్వా! మా అక్కమచేయి నా శిరసున సోకినది - ఆ వాణి ధ్వనించినది - నాగానము ఝురికట్టినది - దీనిభావమేమి? - తెలియజెప్పమని నిన్నడుగను: ఇంకను ఆ తరుణము రాలేదేమో-!

మా మేనమామకు గనిపించలేదు! ఆ యింటి చాయలకే పోలేదు - దారి ఇటు అని తోచినది - వచ్చినాను: మా తండ్రి చూసి ఊరుకున్నాడు: మాతల్లి మాత్రము! నన్ను చూసి నవ్వినది: ఎవ్వరూ అచ్చటి వార్తలడుగవేమని అడుగలేదు-

ఊరివారు నన్నెందుకో, - బంగరు కొండను చూసినట్లు చూస్తున్నారు: అన్యాయం! యింట మూగుతున్నారు! ముద్దుచేస్తున్నారు! నన్ను కన్నందుకూ మా తల్లిదండ్రులను ఆకాశానికెత్తుతున్నారు. అది కంటగింపు కాదూ-

నే నీఘనత భరింపలేనవ్వా - యిల్లు విడిచి, దూరాన, చేలో ఏచెట్టుక్రిందనో, - కూర్చున్నా, - ఊరు తరలి అక్కడికి వస్తున్నది: ఇక్కడ ఉండడం ఊరివారికి, నాకూ మంచిది కాదేమో - దైవము కానరాడాయెనే అని అల్లాడే అకించనుణ్ణి, - నలుగురిలో ఒకణ్ణి, - నాకీ మరియాదలేమిటవ్వా -

నీవూ, - చూస్తూ ఊర్కున్నావు కాని, - నన్నాదుకో వైతివికద: అవ్వా, - ఆనాడు మాతండ్రి నీకు విన్నవించుకున్న తీరునే, - నీకు మనవి లిచ్చుకుంటున్నా! నీ కొక్కరికే చెప్పిపోతున్నాను: నా సాధన, ఫలించేందుకు, - నీవు తోడు కావాలి! - అవ్వా ఎన్నడు మరల నిన్ను కళ్ళచూసేనో -

అలా, - విన్నపాలు పలికినవాడై, -

గంగవ్వకు దూరమై, కన్నవారికి దూరమై తనమీద మక్కువలున్నవారికి దూరమై, తరలిన అన్నమయ్య,- తనలో తానుగా, - తనసాధనే మార్గముగా, - ఆనందమే వాపీజలముగా, - అలసటలేనితనమే వటచ్ఛాయగా, తమకమే తాంబూలముగా, - తానే అన్నమై అన్నాదులై, గానయోగాన, ఎన్నిపొద్దులు నడచెనో, ఎన్నిసీమలు గడచెనో గమనిక లేక - తనగాన మెవ్వరాలకించిరో - ఎందరు చేతులెత్తి మ్రొక్కిరో - ఎవ్వరెవ్వ రాతని పేరున పిలిచిరో, ఎన్నెన్ని తీరుల పెద్దరికము లిచ్చిరో గురితించక, - తాను వలదన్ననూ, - కీర్తికాంతితో తగులాటము తనకు తప్పలేదని - తనకన్న

ముందుగా – ఆ వన్నెలాడి పయనించుతున్నదని, – స్ఫురణలేక – పోగా, పోగా –

ఏదో ఒకనాడు – ఏదో తావున, – తనధ్యాసలో తన ఆసలో తానుండగా, ఎక్కడో దూరాన, – ఏదో దిక్కున, – భ్రమర నాదముతోచి, – తానాలకించగా, తాను ఆకలింపగా, – తనకోసమే, ఆ నాదము తరలి వచ్చినట్లనిపించే, – మరింత అలకించగా, – తానే పరవశమై, దానికి వశమై– ఆదిక్కు ఎంచి సాగిలి మ్రొక్కిన వాడాయెను:

పాలకీలో పయనం చేస్తున్నవాడు, సాళువ నరసింహుడు! విచ్చుకత్తులవారు ముందు పరుగుతీయగా, బల్లెముల వారు వెనుక అంగవేయగా, – చాకు పట్టినవారు, వెంట తరటుపోవంగా, – బోయల నాదాల రాచనకలుగా, – పాలకీ,– ఎదురురాగా, –

ముందు పరుగులవారు అలా సాగింపడిన వానినిచూసి, – ఎవరో ఆపన్నుడని ఏలికకు మనవులు సేయగా, – వారు సుముఖానికి రప్పించుమని తల ఊపగా!– వారు అన్నమయ్యను లేవనెత్తి బ్రాహ్మణుడని తెలుసుకున్నవారై: తబ్బిబ్బై మాటా మన్ననా జేసి, – తోడుకొనిరాగా, – అన్నమయ్యనుజూసి, – నరసింగరాయడు, – బోయలను గదిమి పాలకిదిగి, – వినయాన చేతులు జోడించి,–

అయ్యా, మీరు బ్రాహ్మణులే – మాకేల మ్రొక్కినారు – యీ సేత మాకు సేమముగాదే – అనంగా అన్నమయ్య–

నీకు మ్రొక్కలేదు – అనంగా అంతకు మేలాయె – మరి, మీ ఆర్తి ఏమి? –

అన్నమయ్య నవ్వు మొగం చేసుకుని –

అందలాన పోయేవారు, అర్థంలేని ప్రశ్నలు అడిగేవారని ఎరుగనే, నాది – ఆర్తికాదు – ఆనందం!

ఓంకారము నలుమొగాల నినదించింది; ఓహోఁ అని, సాహో అని, సాగిలపడినాను: యీ నాదమూర్తులకు నమస్కరించాను: అంతమాత్రమే, – దేవరకు – తెలియజెప్పినానుగా, ఇక మీదారిన మీరు పోయేరు?

ఆ పలుకులు విన్నవాడై, నరసింగరాయలు, ఎరుగని ఆనంద మొక్క నిమేష మనుభవించి, – అంతలో, – తాను మహీపతినని, ఎదుట నున్నవాడు ఎవరో సామాన్యుడనీ, – ఛాందసుడనీ, గురుతుకు తెచ్చుకుని, – ఎక్కు బెట్టిన వింటివలె లీవులుబోయి, – రాజసం ఆవహించగా, – చేరువనున్న లెంకతో, – 'ఓరీ, – ఆ బ్రాహ్మణులను, మన కొలువుకు దయ చేయ మనరా, – పలికినది – పెనుగొండ రాజధానిగా కనుచూపుమేర పరిపాలన జేసే సాళువ నరసింహరాయలని మనవి సేయరా – మన ఘనతకూ, – వారి గరిమకూ అనువైన మరియాదలు, మన్ననలూ సేయంగల వారమని ఎరుక సేయరా – వారి అంగీకారము, తృటిలో మాకు విన్నపం జేయరా – వారు, – ఆసీనులు కాగానే, తరలి పోయేమురా...' అని సెలవిచ్చినవారు కాగా, – అన్నమయ్య రాయలవంక జూసి పకపక నవ్వి –

సాళువ నరసింహ మహీపాలవరులు మీరా?

మేలు! – మీ సిరులు పెంపొందవలె! – మీ పడిగాపుల వారికి మీరు సోదరులు కావలె – మీ చూపులు మీ సీమకు వెన్నెలలు కావలె – ఏనాటికైనా అయేనా? – ఏమో! వాని కెరుక!

అందరూ దొరలల్లె అందాలెక్కితే మోసేదెవరయ్యా–?

సాటివాని మూపెక్కె సామంతము: వీనికిలేదు. అది, – మీ నొసటి వ్రాలేలే–

మీ మరియాదలూ, మన్ననలూ, నాకొరత తీర్చలేవయా, రాయలూ, – నాకోరిక ఘనతలకు మించినది – ఔనయ్యా, మహీపతివి, – మణులిచ్చేవు, – మాణిక్యాలిచ్చేవు, – పరివార మిచ్చేవు, పదవులిచ్చేవు, – ఊడిగానికి పడుచుల నిచ్చేవు – భాళానే భళా!

అప్పుడు వీనిపని ఏమౌను? కాళ్ళేతులు కదలించుటకైనా నీ కనుసన్నల ముగుదల కావలెనే! – నీ చిరునవ్వులకు చిత్తము – చిత్తమనవలెనే – నీ కనుకెంపులకు గడగడలాడవలెనే – సాగిపో – సాధించుకో –? అని కానరాని గురువులు కట్టడచేసినారు: అది నీకూ గురువాజ్ఞ! సాగిపోఁ పో–

అని, చనువుగా, మృదువుగా, అన్నమయ్య పలుకంగా, – ఎన్నడూ, విపన్నుల విన్నపము లవధరించేనేకాని, తన సన్నిధిలో మరొక్కడు ఠీవిగా నిలువగా, తన ముఖాన ఒక సామాన్యుడు బింకాన పలుకాడంగా, కనీవినీ ఎరుగని రాయలు, – తన పుణ్యమంత తామసించి, తన దురితమంత మోహరించి తన నేరని తనమంత నివ్వటిల్లి, – ఎదుటనున్న వానిని, కనులాగా కబళించి, – మూరు రాయర గండము వేయించి కదలకుండ చేసి, – కన్నులు పొడిపించి గగ్గోలుపరచి, – గొంతు నులిమించి, ఆక్రోశింపజేసి, – ఆ ఆక్రోశమే, తన ఆనందముగా, – ఆ ఆనందాన ఒళ్ళు తెలిసి, తన ఎదుట తన ధ్యానాన తన గానాన తామున్నవానిని, తనివిగా తిలకించి, – తనగొంతు తన వశాననుండక, – ఓహో అనంగా, – తన హస్తములు తన ఆజ్ఞకు నిరీక్షించక, – తనకు వశంవదములు కాక, – ఎదుటనున్న వానికి జోతలీయగా! – ఒక్క క్షణము తాను తానుగాక మంచికిపోయి, మనిషై, అంతలో గానమాగిపోగాఁ భుజకీర్తులు తడుముకొని, బుసకొట్టి, ఊ సాగనీ – యిది ప్రభువుల ఆజ్ఞ. పాడవయ్యా బ్రాహ్మణుడా – యిలా ఏలినవారిమాట దూకుడున పోవగా, – అందుకు, అన్నమయ్య ఒక చిరునవ్వు!–

రాయల కనుకెంపు – అందుకు మరొక్క చిరునవ్వు –

రాయల హుంకరింపు – అది అన్నమయ్యకు చూడవేడుక –

రాయలూ, – బ్రాహ్మణుని ఆజ్ఞాపించు కాలమురాలేదు! రాదు! అది మీకే సేమము:

నా గానము – నేను నేర్చినదికాదు: కానరానివారి దెవ్వరిదో – నా గొంతు నా చెప్పుచేతులలో లేదు: పలుకమని నప్పుడు పలుకదు:

ఇది దర్పముకాదు – తథ్యము, – నీమనసు వీనిని హింసించినది – వీడు, ఘనుడుకాడు, గాయకుడుకాడు! నీటిని మరగబెడితే, – నేయి అవుతుందా, – కాకిగొంతు నులిమితే కోకిల అవుతుందా, – గోరెంత పెరిగినా గొడ్డలి అవుతుందా, – గోడకు నామం మెత్తితే గోవిందుడౌతుందా? – కాదు గదూ? – నీవు నోచిన దానికైనా నేను నోచలేదు! నాగానం యింతవరకూ నేను వినలేదు ఔను!

వారి ఉపదేశం వినవచ్చింది! గొంతు విచ్చుకున్నది! గానము సోపలు కట్టినది! అంతవరకే తెలుసు! ఆపై ఎరుగను! కాని, వాడెవ్వడో, ఎక్కడున్నాడో తెలుసు

కొనవలెననే తపన, – వేదన, – అందుకు గురువులు చూపిన మార్గమీ గాన సాధన! వినగా వినంగా, – వానికేనాడు దయ కలిగేనో, – నడువగా నడువగా, – ఎన్నటికి, వాని దరిదాపులకు చేరుకునేనో...?

ఏ రూపాన వెలసినవాడో ఎక్కడ రేవిణి వేసినాడో – ఏకళ నున్నాడో, నాకన్నుల కేవేళ గోచరుడయేనో, నాసేవలందుకొన, వానికి ఏ ప్రొద్దుల మనసయేనో – తన్నేతీరున పిలిపించుకునేనో, నన్నేగోమున తనవాని చేసికొనేనో, అది, – ఆ లీలా వినోదుని దయ:

ఏమోకాని, – ఉట్టిమీద వెన్నదుత్త పెట్టి: ఊరెల్లానేతికి త్రిప్పిస్తున్నవాడు! ఒకచోట నిలువ నీయడు – మనసెవ్వారి మీదికీ పోనీయడు! అన్నీ మరపించాడు, కాని ముచ్చటకైనా మురిపించడు: కానరాడు కాని నన్ను వదలడు: యిదీ మా వరస!

'పాపిట తీసుకున్నాను యింటాయనా అంటే నాకింకా బాఅసాల కాలేదే యిల్లాలా!' అన్నాడట వెనుకటికి యిల్లాంటి మహానుభావుడే! యిదీ మా సరసం! 'కొత్తగా వచ్చింది కోడలని కోకిలా అని ముద్దుచేస్తే, కూనిరాగం దీస్తూ కొమ్మెక్కి కూర్చుని, కోఁ అంటే పోఁ అన్నదట!' తాను దేవుడైనందుకు నన్ను దివ్యంగా వేధిస్తున్నాడు! కానీ – ఎన్నటికైనా నాచేత పడడా, – యిన్ని ఆటలూ నేనూ ఆడించలేనా–?

అఁ– అఁ ఏమి యీవెర్రి!–

ఆడించేది, – వాడా, – నేనా?–

వీని మాయ మంచికిగానూ!–

నా భ్రమత వాని మమతగాదూ,

నీవున్న తావున నీవుండి నన్ను నాకు గాకుండజేసినా వోరయ్యలూ, – ఇంతలు చేసినాపని: సేతకు మురిసేవుగా, – దీని సొగసు నీ కెఱుకలేదు – సొక్కులు ఎక్కబెట్టి చిక్కులబెట్టినా – నేను నీకు దక్కనో ఎమ్మెకాడ!

దక్కించు కొనేను! యిక ఎవ్వరుగానీ, ఎవ్వరీ తేరకాడనిరో, మారు బలుకువారు నీ పేరున నిన్ను పేర్కొనరులే! ఈతడా, తాళ్ళపాక అన్నమయ్యనేలే దైవరాయడనులే! అదే నీ బింకమునకు బిరుదయ్యేనులే...'

'తాళ్ళపాక అన్నమయ్య'– అని వినంగానే, నరసింహరాయడు, అయ్యా! అయ్యా! అని ఎలుగునబోయి, నేటికి నిన్ను జూడగలిగినానా: ఎన్ని సీమల తిరిగినానయ్యా! – అయ్యా! నీపేరు విన్నాను! నీవు నావాడవే అనుకున్నాను: అనుకున్నంతలో – నీవుకాల్నడకను సంచారము చేయగా, నాకు అలసట తోచింది! నీదరి జేరిన ఆకలి దప్పికలు, నన్నావరించినవి: నీ ఉపవాసము, నాకు ఉపదేశము చేసినది! నీదీక్ష నన్ను దీవించినది! నీ కదలికతో నేనూ కదిలినాను: నిన్నూ నీగానమునూ ధ్యానించుతూ ఉన్నాను: కోట పెంపొందినది: కొలువు తీరక పెంపొందినది. రాణువ హెచ్చినది: రాజసమూ రెచ్చినది: కాని, అదేమో ఎందునా తృప్తి ఎరుగకనే పోతిని నేను, నాకేదో లోపము జేసుకున్నట్టు లనిపించింది. ఏదో వెలితి కనిపించింది: గురువుల వారికి, విన్నవించు కున్నాను: వారు సెలవిచ్చినారు కదా–

'రాయలూ, – కూర్చున్న చోటికి కోయిలరాదు!'
ఏలినవారి సెలవైనదని రాచిలుక పలుకదు.
రాజసాలు కోటలో పదిల పరచి,–
ఏనాటి పుణ్యమో ఎదురయేదనుక.
సాగిపో, – నీకోర్కె సాధించు...'

వారు పలికినట్లుగానే, సాగివచ్చాను, గురువుల కృప నాకు తోడైనది. దారిచూపినది, వెదుక బోయినవారు ఎదురైనారు! మీరు యింతకు ముందు సెలవిచ్చినట్లే, – యిక మీరు ఏ తీరున వీని నాదరించేరో – ఏప్రొద్దుల నా సేవలందు కొన మనసయేనో! మీ చిత్తము; పాలకీ దిగినాను! బంటునై మీవెంట నడచేను;...

నరసింహ రాయలు, యీ తీరున పలుకంగా అన్నమయ్య వికవిక నవ్వి – 'తాదూర సందులేదే – మెడకీడోలు ఎందుకు? – రాయలూ, – నీదీ రాచపుట్టువు: పేదరికమునకూ మీకూ సగమెరిక! యిప్పటికిది ముచ్చట అనిపించి, నావెంట నాలుగడుగులు పెళ్ళి నడకలు నడుచేవుపో, – నీ వయారము చూచుటకు కాదు – నేనింత దూరమూ సాగివచ్చినది? నేను వాని లెంకనయ్యా – నాకు నీబంటు తనమేలనయ్య!–'

'రాయలూ – ప్రభువులు మీరు! – వీరులు! – రణకర్కశులు, – భక్తి – మీ కొక ఆటవిడుపు! – సాటి నరుణ్ణి పెద్దచేయడం, గౌరవించడం. – అదో భ్రమ! వినయం ఉట్టి పడేట్టు పలుకడం – వేడుక! – మంచితనానికి పోవడం, తెలిసి చేసుకునే ఆత్మవంచన!

'ఎదుటవాని నెత్తురు కళ్లజూచి – కలకల్లాడే మీకు ఓ దైవమనీ ఓ గురువనీ ఉన్నాడా? – ఏమో, – మన మెరుగము! విన వేడుకగా పలికింది చాలుగాని – దిగినట్టే ఆ పాలకీ ఎక్కి నీ త్రోవన పోం–'

రాయలు పాలకీ, ఎక్కినదీ లేనిదీ అన్నమయ్య గమనించలేదు – తాను ముందుకు సాగిపోయినాడు:

రాయల వెంటనున్న పరివారము కనుకెంపుమీద నున్నది! ఆ వీరులు మనసున కత్తులు దూసినారు! ముందుకు ఉరికేందుకు, తమ ఏలినవారినలా ఈసడించిన వాని సిగపట్టి నిలిపేందుకు, – ప్రభువులు కనుసైగతో ఆజ్ఞాపించరేల?–

రాయలు ఏ స్థితిలో ఉన్నాడు?

కోపములేదు – తాపములేదు–

మోమున ప్రసన్నత – పెదవిని చిరునవ్వు –

జవరాలిచేతి జపమాలలాగా, – తబ్బిబ్బైనాడు: పాలకీ బోయలతో, – 'ఓరీ, – అందలం ఎత్తండి – అడ్డత్రోవనుపోయి, – వారికి, కానరాకుండా – దారిపట్టి, – కూతపట్టండి! హుటాహుటిపోయి, కేశవస్వామి వారి సన్నిధిలో, ఆగండి; వెనుదిరిగి చూడరాదు; వెటకారం తలచరాదు! పాలకీలో స్వామివారున్నారనుకుని, పరుగుమాని భక్తిగా నడిచిపొండి: మేమూ వెంటనే ఉన్నాము:–'

పాలకీ సాగిపోయింది. రాయలు తలచినది కొనసాగింది! తాను బ్రతిమాలినా, పదము లంటినా, అన్నమయ్య చలించడు: పెనుగొండరాదు: అన్నమయ్య లేనిదే,

తాను పెనుగొండకు పోడు! కనుక యిదే ఉపాయమని తోచింది! చిలుకను పట్టవలెనంటే చిలుకనే వదలాలి! తన బోయల ఓంకార మాలించి, – అన్నమయ్య వారిదారి పట్టక మానడు కద!

రాయలు అనుకున్నంతా జరిగినది!

విసవిస పోతూన్న అన్నమయ్యకు,–

ఓంకారము దారి చూపించినది: దానిని తరుముకొని పోయినాడు: నాదము అగినది! తానూ అగిపోయినాడు:

కలయజూసినాడు! ఆలయ ముఖ మంటపం!

అటు – కేశవస్వామి!

యిటు – వినమ్రుడై, రాయలు!

అయ్యా! అన్నమయ్యా! మరే సాధనలేక, యీరవంత అపచారము చేసినానని నేననుకొను చున్నా! కాదని అభయమిచ్చి నన్ను చరితార్థుని సేయవలె:

మాకోట లోనికి దయచేయమని, కోరను; పరిచర్యలకు పరివారమును నియోగించను; పదవు లివ్వను; ఊడిగానికి పడుచుల నివ్వను!

యిది స్వామి సన్నిధి. మీకు నిత్యేకాంతము! మీ సాధనలకు ఏ అటంకమూ, అంతరాయమూ ఉండదు.

ప్రాతః సమయమున మీ దర్శన భాగ్యము మాత్రము నాకు అనుగ్రహించండి, అదొక్కటే నాకోరిక!–

ఎల్లకాలమూ – దైవకృప యీ తీరున మా పైన ఉన్నంత కాలమూ – మీరిచ్చటనే నివసింపవలె! యింత కాలమూ, కానరాని ఆ దివ్యరూపము, – మీకు, మాసీమలో కనుల కందవలె – మీతోబాటూ మేమూ తరించవలె – యిదొక్కటే నా మనవి –

రాయల మనవి ఆలించి, – అన్నమయ్య – సాగిపో – సాధించుకో అన్నది ఆవాణి – అని మననం చేసుకుని, – రాయల వంక చూడనైనా చూడక, – అడుగు ముందుకు వేయగా, రాయలు.

'మీరు కదలిపోవడం, కేశవస్వామిని, – మాదైవాన్ని తృణీకరించినటు లౌను–:'

అన్నమయ్య వినిపించు కొనలేదు!

మా గురువులు, నిన్ను సందర్శించేందుకు విచ్చేస్తున్నారు! ఆగకపోయిన పెద్దలను నిరసించినటు లౌను!

అన్నమయ్య, ఆగలేదు.

'పట్టి బంధించండి' అని రాయలు కేకవేశాడు! కేకవేసింది – అతడుకాదు అతని రాజసం! ఆ పెదవులు మెదలలేదు – ఆ అజ్ఞ లెంకలకు వినిపించలేదు–

కాని, అన్నమయ్య అడుగు ముందుకు వేయలేదు – పచ్చని మేనివాడు, – పలపలని నవ్వులవాడు – వెన్నెల కన్నులవాడు – వెడద ఉరమువాడు! – తనముందుతోచి, చేజాపి, అందుకొని గ్రుచ్చికౌగలించుకొనె, అతడెవ్వరు? – మెడనున్న తులసిమాల నీ గురువులురా, – అని జపము చేసినది – అకనులు – సాగిపో – సాధించుకో, అని తళుకు చూపుల దీవించినది –

నాయనా – అన్నారు వారు.

స్వామీ అన్నాడు అన్నమయ్య, నిన్ను వెదకికొనుచూ వచ్చానురా - అప్పుడు - నీది ఒక్క అడుగు ముందైనది! - నిన్ను కనుల చూడలేదు - తరుణమూ రాలేదు! దానికేం! -

నీకు కావలసిన వారిని, జూసినానులే!-

మీ మేనమామ, మాధవయ్య - నేనూ, ఒకతల్లి కడుపున పుట్టలేదు, కాని! - మా అనుబంధం అలాటిది!

నన్ను కందాడ వారి కృష్ణుడనేరులే -

యీ తులసి పూసలూ, యీ వాలకమూ ఏమనేవో, - యిది మన వెర్రిలే!-

అది ముదిరి వేదాంతమైతే, - ఆడేందుకు పాడేందుకు ఒళ్లువంగదని! - లేతగానే అట్టే పెట్టాను:

ఆ, దానికేం గాని,-

యింతకూ నే జెప్ప వచ్చిందీ-

ఆవేళ, - మీ మేనమామ లోగిలి కలకల లాడుతూండగా, - వచ్చాను - ఏమిటి విశేష మన్నాను!

ఫలానా అన్నారు!

ఏడీ ఆ ఘనుడన్నాను!

కొలని గట్టున తీరి కూర్చుని, కొండకొమ్ముంన గోగుపూసిందేమా అనే మథనంలో ఉన్నవాడు - అన్నారు!

ఆహాఁ- అదెంత పుణ్యం కాదు! అన్నాను:

పిలుచుకుని రమ్మని పిల్లలనిద్దరినీ పంపించినారు: అక్కడ ఏమి జరిగినదో, - నీవు అటురాక - ఎటో సాగిపోయినావట!-

ఎవరో ఉపదేశము చేసినట్టు! - ఏదో సాధించ బోతున్నట్టు - అఁ యిది వారి ఊహలే!-

మీ వాళ్ళందరూ, - సామాన్యులు కారురా!-

'నాన్నా - నాన్నా - తాళ్ళపాకనుంచి వచ్చిన అత్తకొడుకు, - రాగాలు దీస్తూ, - ఎటో పోతున్నాడు -!' అని మీ చిన్న మరదలున్నదే - ఆ చిలక ఎగిరి గంతేసి చెప్పింది!

పెద్దపిల్ల - పండు ముత్తయిదువ నుదుట కుంకుమల్లే - సిరులోడే మొగంతో - నిదురలో పసిపాప నవ్వినట్లు నవ్విందయ్యా! మా మాధవయ్య వీళ్ళను మించినవాడు!-

వినీ వినడంతోనే - ఆహాఁ - అనుకుని, - మెప్పుగా - మెల్లగా, తల ఊగించి - సిగపాయ ఝాడించి గుత్తగా ముడివేసుకుంటూ తపస్సు తాత తండ్రులదీ, - ఫలితం వీడిదీ:- అంతేకాదురా-? ఒరే కృష్ణమ్మా!- మన ప్రబుద్ధుడు - ఎక్కడ సంచారం చేస్తున్నాడో, - నీవో ద్రిమ్మరివి - తారసిల్లితే, - గట్టిగా కౌగలించుకోరా! - అన్నాడు -

రావయ్యా అల్లుడా, యిలా కూర్చుందాం. దారినబోయే బాటసారి తనకు

అలసట లేకపోయినా, వటవృక్షం కనిపించెనో, – దానికి మన్ననగా, ఆ నీడను నిలవాలి, – అని పెద్దలంటారు!– ఎందుకు? – ఓ విశేషం లేకపోలేదు!–

మన మనస్సుందే – ఎండలో వుంటే ఎదుట వాడిమీదికి పోతుంది – నీడనుంటే నిన్నంటి పెట్టుకునే వుంటుంది

కనుకనే – ఒకచోట కార్నిలువని వానికి చేత యిలాటి ఓ జపమాల వంటిది వుంటే చిత్తము చిత్తమొచ్చినట్లు మెలగదు. అందుకే... కోరిన ఆనంద మనుభవించుకో!...

కృష్ణగురుడు... అన్నమయ్యకు తులసిమాల అందించినాడు! అంతవరకూ మ్రాన్పడి మూగవోయిన అన్నమయ్య అందుకున్నాడు: అందుకొనంగనే, – కనులు అరమోడ్పులైనవి: మనసు, వేయిందాల మెరిసే వెన్నెల:

వెన్నెల మడుగు కట్టినది:

మడుగులో తామర రవతళుకు తేరినది:

ఆ వెలుగులో, – తానో నిలువునీడ –

కనులలో సూర్యబింబము – మనసు తన కనులకందని చంద్రబింబము:

వన్నె వన్నెల మారుతము, అలలుకట్టి, – కానరాని సోపాన పాళికాగా, – తాను సరినడకల గమగమగా, – పదపదనీదని, ఏనాదమో హెచ్చరికలు సేయంగా, – ఎగసి ఎగసి – ఎదురైన మదవతులు, – చేయూతల సాయంకాగా, ఐదుగురు పైదలుల సరసనెగసి, – పికరవ భృంగరవములు ఏకీకృతములై ఆత్మ రవముకాగా, – ఆ రవళిని, – కొండశిఖరి గమకముగా, – తన చేరువ కాగా, – నాదమోదమే నీలిమేఘమై, – పరవశమే, ప్రభంజనమ్మై, – గురికుదిరి, – గురుతు తెలిసి, జయ్ గోవిందా – అని ఎలుగెత్తి... జయజయ ధ్వనుల కనులు తెరచి, – వాడే, – వాడే; – వాడే నావాడు; – అని నవ్వుకోగా,–

కృష్ణగురుడు, – ఔనురా వాడిక నీవాడే!

ఏడుకొండల మీద ఎదురు చూసేవాడు:

నీలి నిగనిగవాడు, నిండైన వాడు! తనవారి మ్రొక్కులకె తనివి – జెందేవాడు! తనకన్న ఘనుడు లేడనిపించువాడు! అలకాపరివాడు అల్లరి వాడు: ఐశ్వర్యముల వాడు అరి పేదవాడు!

వాడు – నీవాడే!

నాయనా, వాడు దేవుడే – కాని ఎత్తువారి చేతిబిడ్డ: కంట పడంగానే బాలపాపను చేసి చంక నేసుకొని ఆడించక పోతివో; వాడు, నిన్నాడించేనురా: వెనుకటికి అన్నలమ్మ అని, – అరిపేద, – తల్లిగర్భములో కాలుసేతులు విడిచిపట్టి, – వెనుకటి జన్మల్లో నోటిమాట భద్రపరచి, – మొండిగా మూగగా పుట్టింది:

ఆ బిడ్డ తల్లిదండ్రులకే వెక్కసమైంది:

ఏడుకొండలవాని సన్నిధిలో వదిలిపెట్టి పోయినారు: ఎవరు పెంచారు? వాడా! ఉహూఁ – ఆ అవ్వ జేసుకున్న పుణ్యం, ఏ జన్మలోనో నోచిన నోము;

వాడు పెంచలేదు: తానే వాడిని ఆడించింది: ఆ పాప కంటిముందు వాడో

బాల పాపడైనాడు: ఆ మూగతనమే వాడిని ముద్దుచేసింది, – ఆ మనసు ఊఁగూగై జోకొట్టింది:

కాళ్సేతులు లేని పుట్టువు వానికి పారాడ నేర్పింది: అలా పసితనాలు పోయి, – తాను అన్నలమ్మలో కలిసిపోయినాడు: అదొక కథ!–

కృష్ణమా చార్యుడని, – కాకతి గణపతి సేవలందినవాడు! ఆ కృష్ణుడు, – తంబుర సిరతలు పట్టి ఆడి పాడి అలసినవేళ, – ప్రభువే పదములొత్తే వాడట – అంతగా సపర్యలు చేసినా, – ఆ సిరిసంపదల నడుమ నుండలేక, – తరలిపోయి, – మనవాని సన్నిధిజేరి, – స్వామి, – నీవు సిరికల వాడవు! కాని, – వీనికోసము సిరులకు దూరముగా! – నీవు నీవై నిలిచి నా సేవ లందుకో అని మ్రొక్కుకోగా, కృష్ణమాచార్యుని సంకీర్తనము వినవేడుక పడి, – వారు కోరిన వరమనుగ్రహించి నాడట! అన్నలమ్మ, బాలుని జేసినది –

కృష్ణమాచార్యుడు – విరాగిని చేసినాడు!

ఇక నీచేత బడినాడు, వాని నేమిచేసేవో! జయ్ గోవింద!–

వాడు – లయ కాడురా! – పాటలన్న వానికి పరమప్రీతి, నీచేత పాడింపక మానడు: ఔనురా, కోతిమూక వానికొలువు కూటము! కోతిచేష్టలు వానికి చేతనౌను! చిత్తము వచ్చినట్లు నిన్నాడించ కలడు! అది గురుతుంచుకో! అన్నిటామేలౌను జయరమా రమణ!–

కృష్ణగురుడు, మరి పలుకలేదు: అన్నమయ్యవంక చూడలేదు. లేచి నిలుచుని, – యిటునడచి, కేశవస్వామికి మ్రొక్కి, తన దారిన తానుపోయినాడు:

అప్పటికి అన్నమయ్యకు – తెలిసి వచ్చింది. ఉవ్వెత్తున లేచినాడు: అది గమనించి నరసింహరాయలు సమీపించినాడు:

అన్నమయ్య ప్రసన్నంగా, – రాయలూ, నీవలన గురుని దర్శనమైనది; గురువుల కటాక్షమున, నాదైవము కనులకు కట్టినాడు! నా లేమి తీరినది: యీ నిరుపేదకు నవనిధు లబ్బినవి: నా మనసు నీ సుకృతమునకు కేల్మోడ్పు చున్నది: నా సేవా ఫలమిక, – సాళ్వ వంశమునకు ధారాదత్తము: నీతీరున నీవు సుఖముగా, వాని దలచుకొని, వానిమేలు నమ్ముకొని, – ప్రజాపాలనము చేయగలవు!

రాయలు అన్నమయ్యకు నమస్కరించపోగా, వారించి, – రాయలూ, – యీ పేద బ్రాహ్మణుడు నిన్నొకటి యాచించేను: కాదనరాదు: నారాయణుని మ్రొక్కిన చేతుల నరునికి మ్రొక్కరాదు: మనుజుడు ఎంతటి ఘనుడైననూ మాధవుడుకాడు: గురుతుంచుకో! ఎదుటివారి పెద్దరికము మన్నించేవా, – వారి సన్నిధిని, – శిరసువంచిన చాలును: కైమోడ్పు నీయరాదు:...

రాయలు శిరసు వంచినాడు: అన్నమయ్య పకపక నవ్వి, – నరసింహుని కౌగలించుకుని – వీడు ఘనుడు కాడు. – వాని దాసుడు! నీవనుమతించిన నేను సాగిపోయేనయా–!

పాలకీ పరివారము అక్కర లేదులే – వాడనుగ్రహించిన గానమే పాలకీ – కాళ్సేతులు పరివారము!

వాని వాడనను కొనుటే వైభవము – జయ్ – గోవింద!

రాయలకంట నీరు తిరిగినది! ఆ వీరుడు దుఃఖమాపుకొనలేక పోయినాడు!

పరుగునపోయి కేశవుని సన్నిధిని కూలబడి, – పసివానివలె రోదనము చేసినాడు – రాయలు–!

అన్నమయ్య చెంగట నున్నాడు! రాయలు వంచిన తల ఎత్తలేక బిడియ పడినాడు!

రాయలూ కన్నీట వాని పదములు కడిగినావు! చాలు! ఒకటి రెండు చిరునవ్వులు నావెంట పంపవయ్యా – వాని సన్నిధికి జేరుకొనేను!

రాయలు ప్రసన్న వదనుడు కాగా, – అన్నమయ్య పదచలనం జేసినాడు!

–కొండల పెట్టున గోవింద – గోవింద కోలాహలము! అన్నమయ్య, – 'ఎన్నడూ లేనిది అలసట ఏమో? – అడుగుల తడబాటేమో? – ఆకలి దప్పిక లేమో? – అనుకుని వింతబోయినాడు! ఎదుట సోపానపాళి:– కాని తాను కదిలేస్థితిలో లేడు! – అన్నలమ్మను గురుతుకు తెచ్చుకుని, – పారాడుతూ, పదిబారలు ఎగువ కెక్కినాడు! అలసట తన వెంటనే ఉన్నది! విదిలించుకున్నాడు: వదలలేదు! నిదురగా కౌగలించుకున్నది.

ఎవరో పండుతల్లి – దారినపోతూ తన్ను చూసింది! దగ్గిరకు వచ్చి కూచుంది! 'నాయనా!' అని వెన్ను నిమిరింది! తన అలసట మాయమై, – సత్తువ వచ్చింది! లేచి కూర్చున్నాడు!

అమ్మా;– ఎవరమ్మా మీరు!–

'ఏం కావాలమ్మా! – అన్నాడు: ఆ మాటకాతల్లి నవ్వింది! నీకేం కావలెనో చెప్పక – నాకేం కావాలని అడుగుతున్నావా, చిన్నవాడా:– నిదుర వదిలినదా?–'

'నీ చేతి చలువను –!'

'ఆకలీ దప్పికా–'

'మాతల్లి చలువను–'

'మీతల్లి అంత చల్లనిదా?–'

'ఎంత చల్లనిదో, – ఆమెకే తెలియాలి!'

'ఆమెపేరు?–'

'అమ్మను, అమ్మా! – అనడమేకాని, మరేపేరున పిలుస్తాడమ్మా – ఆమె కన్నవాడు!'

'ఆమె యిప్పుడు ఎక్కడ–'

'నాకనుల ఎదుట, బిడ్డను విడిచి తల్లిఉంటుందా, – ఎప్పుడైనా ఉండగలదా అమ్మా! –'

ఆ తల్లి నవ్వింది –

'నీమాటలు వినవేడుక! మా యింటిపట్టున యీ ప్రొద్దుండి, – ప్రాశన చేదువుగాని, రా–:'

'అంతకన్నానా! – కోనేటి రాయని దర్శనం చేసి, – తప్పనిసరిగా వచ్చేనమ్మా! – అమ్మా, మీరు స్వామిదర్శనానికే తరలిపోతున్నారా!'

ఎక్కడికీ పోవడం లేదు:

చేకొన్న స్వామిని తనివిగా సేవించుకుంటే చాలును!

నాయనా – యీదో చూడు, – నా కంటిముందు పండినపండు చేతికి అందినది. చెంగున కట్టుకున్నాను: ఆరగించు!–'

'కన్నుల కద్దు కుంటానమ్మా!–'

'ఇంతేనా,–?'

'ఈ సుకృతము చాలదా – అమ్మా–!'

అమ్మా!– వారి దర్శనమునకు పోవలె – అనుమతించరమ్మా!–

'మరల ఎప్పుడు నిన్ను కనులజూచేనో –'

నిన్ను వెదకికొనుచూ రానా!–

'అన్నమయ్య కనులు తెరచినాడు!'

ఎదుట ఆతల్లిలేదు – చేత మామిడిపండున్నది – కనులకు మరియొకసారి అద్దుకున్నాడు. తనలో తాను నవ్వుకున్నాడు – 'అమ్మా – ఎంతదయ! నిన్నుచేకొన్న స్వామితో, విన్నవించేనమ్మా–!' అనుకొని లేడివలె సాగినాడు:

అన్నమయ్య అలా చెంగలించుకుంటూ పోతూండగా, – కొమ్మలమీద, గుట్టలమీదా ఉన్న కోతులు, – ముందువింతగా చూసినవి! ఒకకోతి పల్లికిలించినది! మరొకటి తోక ఆడించినది. ఒకకోతి పండు ఒడుసుకునేందుకు మీది కెగిరినది. వేరొకటి వాని నడక నడచినది! కోతి పిల్లలు కిచకిచమంటూ వెంటాడినవి. అన్నమయ్య ఆ మూకకు మ్రొక్కి... 'స్వామివారికి నివేదించి, – ప్రసాదం స్వీకరించండి!–' ఆ ఫలము అక్కడ ఉంచినాడు! ఒకకోతి అందుకుని, – నెత్తినపెట్టుకుని, అన్నమయ్య వంకజూచి కిచకిచలాడి – కొమ్మకెగిరినది! కోతిమూక, – ఓ గుట్టమలుపుకు మాయమైనది –

అన్నమయ్య ఎక్కిపోతున్నాడు!

జైనులు గుంపుగా ఎదురైనారు:

అన్నమయ్య ఆగి, – వారికి మ్రొక్కినాడు! వారిలో ఒక వృద్ధుడు, చేరవచ్చి, –

'తెలిసి మ్రొక్కినావా? – తెలియక మ్రొక్కినావా? –'

'తెలిసీ తెలియక – మ్రొక్కించుకొను అర్హత మీకు లేదా – పోనిండు! –'

ఈ తావు వానిది – ఎటు మ్రొక్కినా, ఏ వంక మ్రొక్కినా చెందునది వానికే –

'ఎవరు నేర్పిన దీవిద్దె–?'

'విద్దెలు తానైనవాడే–!'

ఆ నామధారియేనా? –

'అది, – నామమో, – మనసే మానికైన, వాని నీమమో, – అవైనం వాడు నాకు చెప్పలేదు! మీకు తెలిసిన సెలవీయండి!–'

'సెలవిచ్చేము! వాడోకల్ల – ఆ ఉనికివల్ల – నీ పలుకు కల్ల – ఏమనేవు?'

'ఏమనేను? – పలికినది వాడే అనేను':

జయ్ – గోవిందా! నా కనులనున్నది నీ రూపు; నేను విన్నది నీపలుకు! – అడుగడుగునా నన్ను ఆడించదలచినావా? – ఆడుటకు వీడు సిద్ధమే!...

ఆ వృద్ధాచార్యుడు అన్నమయ్యను సందిట చేర్చుకుని – చేతచెక్కిలిపట్టి, – వత్సా! పోఁ! – ఎగువకు పోఁ – మనవాని జేరుకో –

ఆ గుంపు ముందుకు సాగిపోయినది –

అన్నమయ్య - అటు పోవువారికి, - మరోసారి మ్రొక్కి, - 'కోనేరప్పా! - మా అన్నలను నా కెదురుపంపినావా! - అనుకుంటూ ఆనందిస్తూ మరో పది అడుగులెక్కినాడు, గోవింద -గోవిందగా -'

'-ఓరీ,-నిలువరా' - అని ఉరిమినాడు ఎదురైనవాడు! ముంజేతికి నాగకంకణము, - మెడలో మందారమాల! ముంత కొప్పు, - కొప్పున కొండగోగు, కనుల దట్టముగా కజ్జలమూ, ఉరమున అరుణచందనము, - కట్టినది కోక - ఉత్తరీయము పయ్యెద - అన్నమయ్య వాని, - నిలువు నిలువూ జూచినాడు, - చేయెత్తి మ్రొక్కినాడు!

'ఎక్కడికిరా?-'

'వాని సన్నిధికే-'

'వాడెవడురా - అవివేకి - అక్కడున్నది అంబరా - ఆదిలక్ష్మిరా! - కాదనేవా?'

'అయ్యా నేను అజ్ఞానిని; కాదనే విద్య నేరువలేదు! మిమ్ములను అయ్యా అనవలెనో, అమ్మా అనవలెనో అవగతము కాలేదు!'

అమ్మా అని ఎలుగెత్తరా - కొలువైఉన్న అంబను కొలుచుకోరా! గిరిపై అనాదిగా వెలసిన ప్రత్యక్షదైవము పరాంబికరా గురుతుంచుకో, -

'గురుతించినాను.'

'అంబా అనరా! - అనవేమిరా!-'

-'అంభా! - అని దిశలు మార్మోగే ఎలుగు -'

పలికినది ఒక గొంతు కాదు - పదిపదుల కెక్కువ!-

'అలకించినావుగా, - గోగణమునకున్న వివేకము గోవిందలుకొట్టి - పొర్లు దణ్ణములు పెట్టు యీ నరజాతికిలేదు-'!

'నరజాతికే లేదా? - యీ గిరిని నమ్ముకొన్న నరజాతికి లేదా? -'

'లేదా? - ఓరి అపసద! వారు వానరులా? వైశ్యనరులురా - యీ కొండ చిదగ్నిగుండమురా - అది కిచకిచ కాదురా - శివశివ! పలికి భజించరా, నమ్మితరించరా -'

'స్వామీ! యీగిరిని చేరి తరించని వాడెవరు? నేను నరజాతివాడను: వానరుడనయే యోగము నాకు లేదు: ఫాలమున కుంకుమరేఖ తీర్చినంతలో వాలము పెరిగేనా? కోక కట్టించినారే అనుకొందాము: లేని కొమరేప్రాయమబ్బేనా, గుబ్బెతమయేనా, - అయ్యా, - ఆడవేషముకట్టి, - ఆ పరమేశ్వరునంత వానిచేత హాంహో అనిపించుట - ఒక్క ఆదివిష్ణువుకే చెల్లినది: మనము కనుక కాటుకదిద్ది - వలెవాటుగా - పయ్యెద సవరించుకున్నా, - పరమశివునికి కనుచెదురు కలిగేనా. మగవాడై పుట్టి, - పాపము మన సేవలకై - మగువతనాలకు బోయినాడే, అని మహేశ్వరి కరుణించేనా - తెలియ కడిగేను కనులురుమవద్దు -

ఎవరికేరూపున దోచినా, - ఎవరేతీరున భావనజేసినా, - కొండకొమ్మున ఉన్న దొక్కటే-! కనులు రెండు కాని, - చూపొక్కటే! - అంబా అన్నను గోవిందా అన్ననూ పలికెడి దొక్కటే! - గురుతుంచుకొనండి-!

'ఓరి భ్రష్టా'

'యీ భ్రష్టుడు వాని అనుగ్రహమున్న అదృష్టవంతుడు: మీదారి మీదైనా - నాదారి నాదైనా చేరుకునే దొక్కతావునకే - తాము, ఎటుచూచినా, మరల కలియక మానము: ఎక్కడ? అక్కడ! - జయగోవిందా!'

ఆడుపోడిమి అలవాటుజేసికొన్న ఆ కొప్పవాడు, - చురచురజూసి, - యీవంక, ఆవంక మెడత్రిప్పి హుంకరించి, - తనదారిని పోయినాడు!

అన్నమయ్య యింక ముందుకు సాగినాడు! వెనుక నుండి సమ్మర్థము ముంచుకు వచ్చినది. ఆ కోలాహలములో వానిగొంతు కలిసిపోయినది! జోడించిన చేతులు ఆ తీరుననే ఉన్నవి! అందరూ ఎటు మ్రొక్కినా తానటుమ్రొక్కి, - ఎటసాగిలపడిన అట సాగిలపడి, - ఎట మోకరిల్లిన అట మోకరిల్లి - కొంత తడవు నలుగురితో కలసి నడచి, - క్రమముగా వెనుకబడి - మరల తనకు తానై, - అడుగుతీసి అడుగువేస్తూ ఉండంగా, -

గోధూళి వేళ - ఏ నెత్తమ్మునుండియో గరుడపక్షి - గురో - అన్నది: సంజెగాలి మెలమెల్లన బుసగొట్టినది! ఎదుట మసక క్రమ్ముకుని, రోదసిని కారుపట్టి, - పైనకమ్మిన మొయిలు ఆదిశేషువం విప్పారి, - పుంజె పుంజె పడగవిప్పి, వేయి జిహ్వలు తొణికినటుల - వేయికి వేయి కన్నులు మెణుకు మన్నటుల చుక్కల తళుకు, తన కనుల కాతళుకు కట్టినది: తన మెడనున్న తులసిమాలకు వెన్నెల సోకినది. జయ గోవిందా!-

ఎదుట ఆలమంద! మందవెంటనుండి అలగాచే మందయానలు, - కిలకిలలు పోయే పోయేవారు, - ఒకరిమీదకు ఒకరొరిగే సరసాలవారు, - పలుకాడి చక్కలిగింతలయేవారు, - పరవశాన నడిచేవారు! వారిచేత పాలదుత్తలులేవు! ఆ దుత్తలు మోసికొని వచ్చేవి - కోతులు! -

అన్నమయ్య, చూసి, ఓహోఁ - అనినాడు - అయ్యా - నన్నీసేవలకు వినియోగించవయ్యా, - నాకీ పుణ్యము చాలునయ్య! - అనుకొన్నాడు!

ఆలయము చేరువౌతూన్నది!

గోపురమునకు వెన్నెల కాపున్నది. గోపురాగ్ర హేమకులశములు దగద్ధగల - కనుతళుకుల, చేరరమ్మని ఆనతులీయంగా -

సాగివచ్చే ఆలమంద ఒక్క అడుగుపాటు నిలచి, మోర ఎత్తి అంబా అనంగా, - దుత్తలు నెత్తినుంచుకున్న కోతులు, ఆ దుత్తలు ఆ భామలందుకొనంగా, - శాగిలపడంగా, - తనకు వల్లమాలిన పరవశమై సాగిలపడి, - పొర్లుదండములు పెట్టి ఒక్కటే పరుగుగా పోయి, వాని సన్నిధిజేరి, - తనివార, - పనవి పనవి మరి మరి తమకానబోయి, - వానిరూపు, కుదురుగా కనుల నింపుకొని:- వాని ప్రాపునకు హత్తుకొని.

అయ్యలూ కోనేటిరాయ! నీకు తోడు మరో సన్నాసి గిరిపట్టినాడురా, - అని ఎరుకపరచి, - తన కన్నవారి పేరుజెప్పి, గురురాయని పేరుజెప్పి, - మనసే పూజగ సేయంగా, -

అన్నమయ్యకు; కనుల ఎదుటివాడు ఆడించ మొదలిడంగా; వీనికాతీరున మరులు కమ్ముకొనంగా,-

లోకానికి దేవుడై వెలసినవాడు, – ఒంటిపాటున లోక మేలదలచిన వాడు, – ఏ వేళనో, ఏ మమతనో, మనువు మనసై అప్పజేసి:– ముప్పానబడి, తనకు తాను తెలియక ఆలికి దూరమైనవాడు – ఆరగింపుమీద ఆధారపడినవాడు – తనవంటి బికారులే పరివేష్టించినవాడు, – కోతిమూకల నడుమ కొలువు దీరినవాడు! అయ్యో వ్రాత, – తనకో కప్పుర దీపం లేక, – అగరు ధూపంలేక చందనం చర్చలేక, – జవాదినామం లేక, పరిమళింపు లేక పవళింపులేక ఏవేళ కావేళ తులసీతీర్థంతో తృప్తిపడుతూండటం తగునా తగవా అనుకొని, బిచ్చమడిగి మలయజందెచ్చి, యాచించి పచ్చకప్పురం తెచ్చి, కలవారి వేడుకొని కస్తూరిదెచ్చి కాశ్మీరం దెచ్చి సమర్పించి మెప్పులుపలికి, అయ్యా కోనేటిరాయ అవధరించరా! ఇవి నీ సేవల కైనవిరా! కైకొనరా కైసేయరా ఘుమఘుమలాడరా, – ఆలిని వల్లనివాడవైనా, అంతర్యములో గృహస్తువురా, దేవరకి దిసి తనమేలు – యిది మనకు మేలు కాదు! అని, – పరిపరివిధముల విన్నపాలు పలికి, – పలుకుల కొలిచి, – చందన చర్చల సేవించి, – తనచేతుల తామురిసి, ఏనాటికైన తన దైవానికి, – యీ విరాగితనము వదలి, – రవంత వేడుకతనం అలవడేనేమోననీ, గట్టుదిగే నేమోననీ ఆసపడి,

ఆ ప్రభువింకా చలించకుండా – పరిమళింపు మెండైనా పాషాణ పాకానే ఉంటున్నట్టు రూఢికాగా, యిహ, – యిది పనిగాదని, – కలలో తానోయింటివాడై, – అనువుకాని యిష్టకామ్యాలనుభవిస్తూ,

రాయడా, – దేవదేవుడవే – నీకు తోచకపోతేమానె, – నన్నుచూసి నేర్చుకోరా, – మా తీరున ముచ్చటపడరా! నరులలో ఉన్నందుకు, నాగరీకం ఉండాలిరా: నాచేత, – మరిమరి చెప్పించుకోకురా, అది! నీ గిరికీ, నిను నమ్మిన వారికీ పరువుకాదురా! అనీ అన్నంతలో పుట్టెడుదుఃఖము వచ్చి, – నేనలా కలలు కంటున్నా, నీవు కరుగవైతివే! నాసేవలో లోపమా, – వీడు మనకు బుద్ధులు చెప్పవచ్చినాడుగా, అని కోపమా? అప్పడూ!'

నీకెందుకీ కక్ష – నాకెందుకీ శిక్ష? – నిలువనీయకుండ చేసి – నీ సన్నిధికి రప్పించుకున్నావు – ఈ నయవంచనకా? – యిక ఏ మొగముపెట్టుకొని నీ సేవలకు వచ్చేనురా? – నీ సేవలకు మాలితే, – మరి, నాకు బ్రతుకేదిరా? – యిలా మొరలు బెట్టుకున్నా, – చలించకపోయిరే!–

చలించక పోతిరనడం పొరబాటు:

అయ్యది, తనకు అంత వాతప్పగా వినికిడి కావాలా? – ఆలమంద నదిరించక బెదిరించక, కనుసైగలతో కాచే గొల్లకన్నెలు, జుంటి తేనెలూ, పచ్చికస్తూరీ అప్పనగా తెచ్చే కొండసానులు, ఆకాశమంత జారు కొప్పేసుకుని, అదరు నడకను వుదురు బియ్యం, వెన్నా దెచ్చే చెంచితలు మూక మెల్లగా వచ్చిపడి అన్నా, – యిదేమి చోద్దెమన్నా అని, కేరడములు కులికి, అయ్య చెలరేగి పోయినాడు, కనుమూయనివ్వడు, కనుచాటు కానియ్యడు: మంచికిరాడు, – మనువులిచ్చుకున్నా వినడు: పట్టిన చెంగు పట్టకుండా, – నొక్కిన చెక్కిలి నొక్కకుండా '– అందీ అందని తేరగాడై తెగబడినాడు: నీవు వచ్చి, ఆ సామికి బుద్ధులూ, విద్దెలూ నేర్పినావా? – నీకున్న భ్రమతలు అయ్యమీదికి తోసి ఆడించు తున్నావా! – పల్లకున్నట్టే ఉండి పలుగాకి తనానికి బోతవా? ఓరబ్బ, నీవీపాటి మనిషివా –

అయనీపాటి దేవుడా? – అని నవ్వులలో బెట్టి – స్వామి వారిని సంతను బెట్టంగా–

ఆ పొట్టివాడు – మరింత కుదించుకుపోయి,

మందార వనంలో, – నిత్యవైభవాన, నిబిడ మందహాసాన నిరంతర ప్రసన్నమూర్తిగా, – కొలువు తీరిన అమ్మవారి సన్నిధికి, పడుతూ లేస్తూ పోయినాడు:

పలుకు తేనెల తల్లీ... యిలా జరిగిన దమ్మా అని, చెప్పలేక చెప్పలేక ఏకరువు బెట్టినాడు.

చందన చర్చ చేయించింది – స్వామివారిటు దయచేసేరని కాని, – యిలా చెలరేగు తారని కారమ్మా!–

కస్తురినామం దీర్చింది – కాముకుణ్ణి చేసేందుకు కాదమ్మా మీ దాంపత్యలీల, లోక కళ్యాణమున కయ్యేననీ, – మీమక్కువల గొనియాడే ఫలం నాకు దక్కేననీ అసపడినానమ్మా–!

స్వామివారు గట్టుమీద గడిదేరి నారు! నా చేతకు మీరోపియనారు: యికనీవు కలుగజేసి కొనవలె తల్లీ –

ఏ నాడలిగినారో, – ఎందుల కలిగినారో, – యీ అలుకలెంతకాలము సాగేనో, – వీనికి తెలియదు: మీరు చెప్పరు!– పోనీ తల్లీ,

మీరీ తరుణాన కదిలి రావాలి.

వారిని కన్నారా, మందలించాలి:

కాని నాడు.

ఆ తండ్రికి ఆ పదవీ ప్రాభవమూ ఉండదు:

యీ బిడ్డకు, – వానివాడన్న పరువూ ఉండదు:–

–ఆ తల్లి కదలలేదు! వినిపించుకొని నట్లే లేదు'

అక్కడ కూలబడినాడు:

అమ్మా – కలవారి బిడ్డవు, కలుముల తల్లివి – అఖిల భువనాలు నీ మందహాసాలు:

మాతల్లీ నీ చిరునవ్వులే, – స్వామి సన్నిధికి, సోపానపాళి: నీ మమతలే, – స్వామికి నిత్య ధూపదీపములు: నీ అనురాగమే వారికి అలంకరణము! నీ వాలుజూపులే, – వారికి అనుదిన మంగళ స్నానములు! నీ మక్కువే వారికి పరాధనము:– నీకైన శృంగారులమ్మా వారు! – యీ తీరైనారు! – మారు పలుకవేమమ్మా!–

అమ్మా – నీ ఒంటరితనం జూస్తూ, – నీ సన్నిధిలో నిలువలేను: అయ్యచేసిన సేతకు, – చిత్తమొగ్గి ఉండలేను: నామొగ్గమక్కడ చూపలేను:

అయ్య ఆతీరు! – అమ్మ యీ తీరు!–

యీ బిడ్డనేమి చేసేరమ్మా! – నేనేమై పోవలెనమ్మా!–

ఆతల్లి, – తనగోడు ఆలకించదాయె – బదులు పలుకదాయె!–

'కొండనున్న గోగుపూవు, కొండదిగిరాదు: కొలనులో కెందమ్మి – తా చేరబోదు:'

ఒక్కరికీ విన నేర్పులేదు: కానీ తల్లీ: మీకు మీరెంత దూరమో ఎల్లకాలమూ, - వీనికీ, మీరంత దూరమే!-

అన్నమయ్య రుసరుస లాడినాడు: వెనుదిరగ బోయి, ఆగి, - ఆ తల్లివంక జూచి - తలవంచుకుని, - అడుగులు వెనుకకు వైచి, - ఒక్క క్షణం మోకరిల్లి, - ఒక పరి చేతులు జోడించి, - ఆ చేతులు కనుల కద్దుకొని, - ఆ తావు గడచి నడచి పోగా, -

తనవెనుక చీకటులు తరుముకురాగా, -

అరబయలున - అరబోసిన మసక -

మసక - సుంకేసుల మ్రానై -

మ్రానునీడ - వెలుగంత చిన్నది - నిలుచుండగా,

ఏదో కరముసోకి ఆ జవ్వని కెవ్వుమనంగా, - ఏదో మోము, ఆ మోము నలమికొనగా, - తన మనసు కెవ్వుమని, - ఆ లేమనాదుకొన, - ముందురుకబోయి, - కాళ్ళేతులు కదలక, - ఆ గండు తనమును తానరకట్టలేక, కనులు మూయ తరముగాక, - తనజన్మ కెవ్వు మనంగా,

తాను కెవ్వుమనెనో, - తనివార నవ్వుకొనెనో...

తెలియని ఆనందమై, - ఆనీడ చూపిచ్చి - ఆ వెలుగు తెలివి నీయంగా, -

తాను తేరపార జూడంగా, కెవ్వుమన్న జవ్వని ఎవ్వరు? కొలనులో తామర! గేరడములాడిన దెవ్వరు - కొండకొమ్ముగ గోగుపూవు!-

అయ్య కొంగొడిసి పట్టిన గొల్ల చేడియ.

చెక్కిలి నొక్కిన చెంచిత, -

చిలిపి సేతల కరిగిన కొండసాని, -

ఎవ్వరువారు - ఆ తామర రేకలే -

ఆ కెందమ్మి తళుకులే!-

అహోఁ - అన్నది రోదసు: ఆ లీల; తన మనసును లాలించగా, - అన్నమయ్య, - ఆ తావుకు మ్రొక్కి తనవారికి మ్రొక్కి, - ఆ లీల లాలపించంగా, శ్రీః అన్నవాడాయె!-

అన్నవాడాయె: అమ్మనూ అయ్యనూ - పదాల మాలలల్లి కొలిచేనని, అనుకున్న వాడాయె;

కాని, - నీ నిలయమూ, వైభవమూ శాశ్వతము కానూ! కనుల గట్టకముందు గాన మిచ్చినవాడు; కరుణించి: ఆనాడు: కనుల వెలిగిన వాడు, - తన సన్నిధినె నిలుపుకొన్న మన్ననవాడు: దైవరాయా అన్న తనహో అనువాడు - తనవారు.

తనచే పలికించడేమొ, -

గానమాగిపోయె, మాట నోటనే నిలిచిపోయె! - 'పలికించరా - అప్పా! - పలుకులీయరా -' అని, నయాన, నీపై పాటలు పాడేనుర! - నిన్ను కొనియాడేనుర! - అని నయాన, - నీ మేన నలమిన పచ్చకప్పురపు తావి? నా పలుకుల శాశ్వతముగ నిలచేనురా, - నీవు తిలకమిడిన కస్తూరి, - నా పాటల కలకాలము పరిమళించేనురా! - నా సంకీర్తనలే, - నీ ఘుమఘుమలు, - నా సేవా క్రమమె నీ అనంతకీర్తి, - కోనేటిరాయ, - నేను కోరిన దీవరమే -

కాదనరాదురా, –' అని నవకాన, అను దినమును నిను కనుగొన వలెనని, – గిరికి సిరులొసగు వరదుడవని, – కరుణయె తన బిరుదని, – దరిసిన నరులకు తన చిరునగవులె వరమని – తలచి కొలచిన ఫలమిదియ–, అని, అతి లఘువుగానూ – మనువులిచ్చుకున్నా, – అప్పుడు కిమ్మనకపోగా, – అన్నమయ్య, వేరి దిక్కు తోచక, – గురువులను తలచుకుని!–

'స్వామీ – అన్నలను చేసిన సుకృతము నేను సేయలేదా? – కృష్ణమాచార్యుని పుణ్యము నాకు లభించదా? – ఆచార్యుని తంబుర చిరతలు నాకు కటాక్షించలేరా, – కొండలరాయుడు నాకు వాక్కియ్యక పోయినమానె, – నామౌనమే వాడలించేను: తంబుర నాదమే, – గానమ్మై ముఖరించేన: చిరుతలే పలుకులై మ్రోగేను: అందులకూ వీడు నోచకపోయెనా, – పోనిండు – నా తనువే తంబుర, – నా మనసే చిరుతల జోడు – యీ జన్మ సంకీర్తన:!' – అని పలికి, – కోనేటిరాయని కనుల ముందుంచుకుని, – సాక్కిపోంగా, –

–సరసను, కిలకిలలు దోచె:

అదేమా, – అనుకొనంగా, – ఎవతో, – ఒక చేడియ, – తన చిందులకు వింతబోయి, – నవ్వుల పలుకరించినదని తెలుసుకుని, తానామెకు మ్రొక్కంగా, – ఆబాల యినుమిక్కిలిగా నవ్వులబోయి –

'అన్నమయ్యా! – ఒంటరిగా చిందేస్తే అప్పుడు వల్లదు: మొక్కేందుకు రెండు చేతులుండద్దా: ముచ్చట పడేందుకు జంట మనసులుండద్దా? –'

నీకైన కన్నె ఏ నీడ నున్నదో – వెదకి తెచ్చుకో అయ్యకు వేడుక లిచ్చుకో?–

అన్నమయ్య, – వినయంగా, –

'వెదుక బోలేను. వెనుకకూ పోలేను:'

కొండకు రప్పించాడు: కొలువిచ్చాడు! చనువిచ్చాడు కనుల నీడ నుండనిచ్చాడు: కాని, – ముత్యమిచ్చి, – రత్నము పుచ్చుకున్నాడు: నా పలుకు నాకీయడో, – యీ నా పాట – వినవేడుక పడడో – ఒంటరి చిందులే నాచేతనైనవి: యీ చిందులకు సాయం చెలియ ఎందుకు?'

'నీవు పలికేందుకు! – నిన్ను పలికేందుకు!–'

చెంత చెలియలేదో, – జిహ్వాను సరస్వతి లేదు.

అన్నమయ్య అయినా అంతే – ఆదివిష్ణువైనా అంతే! – బుద్ధులు తెలిసిన చిన్నవాడా, నీపుణ్యం, ఊరకెపోదు. నీ పలుకులు నిన్ను చేరక మానవు: నీకైనవారు నిన్ను చెందకమానరు. నీ చిందులు ఎల్లకాలము సాగవులే – అప్పుడు సాగనీయడులే! – కొమ్మకొమ్మకో గోవిందగా చెంగలించే తిమ్మడికి, కుటుంబముంది; కొండలరాయడికి కోలో, – కోలో అని, నిండుతనాన దిద్దరులే, బసవడికి కలుపుంది – కామాటముంది!

చిలకకు చిలకుంది; గువ్వకు గువ్వుంది! మానికి తీవె ఉంది; మనసుకు మనసుంది.

ఉండి తీరాలి! అది–, నిదర్శనం!–

మన, శ్రీవారు, – సింగారి! – కనుచూపు మేరలో ఒంటరితనం ససేమిరా, – వారు సహించరు; – అది వారిసత్యం యికనన్న తెలుసుకో!

కొండదిగి, కొమ్మను తెచ్చుకో!–

'దిగను!'

'వగలబోకు! – వారేదించుతారు! వలసినట్లు వంచుతారు! –'

కొంగు ముళ్ళతో – సరిమ్రొక్కులందుకుని, – మరల రప్పించుకుంటారు! –

ఆ చిలుక రేకను – నీవుకోరిన తీరున పలుకబ్బేనేమో, –

ఔను చిన్నవాడా! – మగవాని జాతకం – మగనాలి సుకృతం –

నీకు నీవే గురుతుకు తెచ్చుకో:–

కొండంత దేవుడు, – ఒంటరిగ నుండనేల అని ఆరాటపడినా వారళ్ళు చేసినావు:– మంచికి మధనపడి, – క్రిందికి దించినావు!–

సుంకేశుల మానిక్రింది చోద్దెం చూసినావు!–

అంతలు జేసినావే – ఆ అయ్య మరచేనా?

'నిన్ను ఒంటిపాటుకు వదిలేనా? – –'

చిత్తము అర్పించి నప్పుడే, సిగ వారికి అందించినావు: వారి చిత్తమురా, చిందు వేయించక మానేరా? –

అన్నమయ్య, – ఆ తల్లివంక జూసి, పకపక నవ్వి,

'అమ్మా! – నీ మాటకు అడ్డం వస్తున్నాను! వద్దనకు నీ ధోరణిలో – నీ వన్నది నిజమే అయినా, –'

నా ధోరణేనాది; చిత్తగించావా అమ్మా! – వీని సిగ, వారికి చిక్కిందనుకోకు! – వారే, – మనచేతుల్లో చెప్పచేతుల్లో ఉన్నారు! –

ఉంటారు: వారికి మరో దారిలేదు!

మనసు చిగురించేవేళ, – మరులెత్తించారు! – మా సముఖానికి రప్పించు కుంటున్నామురా, అని మెరమెచ్చులు పోయినారు! అంతకన్నానా – అనుకున్నాను; వచ్చాను, అమ్మడో, రావలసి వచ్చావను కునేవు – కావలసే యీ గట్టు ఎక్కాను! చిక్కాడు గదరా, వీడు: – అనుకున్నాడు, – ఆ నిలువుజీతం వాడు; అదే సంబరాన ఉన్నాడు!

అమ్మా! – ఆ, మేని నిగనిగవాడు, మెండు నామంవాడు – ఎంతటి అమాయకుడూ కాకపోతే, నాకోసం ఎందుకింత తాపత్రయం! – లోకంలో, – అందరూ పెళ్లిళ్లు చేసుకుంటున్నారా? తాను చేయిస్తున్నాడా –

తనవాడను కొన్నవాడు – ఒంటిపాటున ఉండిపోవడం తన ఘనతకు తగదను కొన్నాడు కాబోలు: యీ ఎత్తుకు దిగినాడు: అంతవరకూ మాబాగాయె!

కాని, – అమ్మా, – నీవేమనుకున్నా సరేగాని, –

అవ్వారిది – పరమ పాషాణ సరసం:– చెప్పేతీరు వారికి తెలియదు:

తెలియకనే – గొంతు పట్టుకున్నారు: తమ చిత్తము వచ్చినట్లు, – వీడిని మలచ వచ్చునని:–

నన్ను పలుకాడ నీయడో – ఎవరికి లోపం ?–

అమ్మా! – చతుర్దశ భువనములూ, – తనకు క్రీడారంగమై యుండగా, – కావలెనని, – తెలుగులకు దైవమై – వెలసి, – తెలుగు సీమనే, తాను నెలకొన్న దెందులకు? – అన్నమయ్య సంకీర్తన మాలించేందుకు?–

ఔనా, కాదా?–

తనకు లొంగనని, – యిప్పటికి తెలిసివచ్చింది.

'కాబోలు – అమ్మను పురిగొల్పినాడు, వట్టిపుణ్యానికే! మా అమ్మ నన్ను కాదనదు: నన్ను వెనక వేసుకుని వస్తుంది.'

అని, ఆ వేదవంద్యునికి తెలియదు!–

నిజమిది కాదా, అమ్మా......

ఆ తల్లి నవ్వినదిట

'అనవ్వు నవ్వులై – ఆ నవ్వులు లేలేతగొజ్జంగి రేకలై' ఆరేకలు – కెంపులై వాని అరుణిమ, తళుకు – మంచుగా – చినికి – చినికి, – జడిగట్టి:– వర్షని జంఝూ విజృంభించి, పలురంగుల మబ్బులు గీపెట్టి, – సుడిదిరిగి, – ముద్దకట్టి, – ఆ ముద్దముత్తయిదువై, – కనుల ఆనందనీలాలు చిలుకంగా ఆ జిలుగులు, చివురించంగా – గుములు గుములుగా, మెరుపు తీవెలుసాగి, – సాగిన తీవె ఒక మేనక, మెరసిన మెరుపు ఒక ఊర్వశి, – కాగా, – రోదసి, ఎల్లలు మీరిన నందనమై, – రవళించంగా?–

తనకన్నులు వేయికన్నులై, – వేయి కన్నుల వేవేల చూపులై, – ఆ చిత్తరితనాల కోరాడంగా, అచ్చరముగుదల కులుకుల రూపొందిన చిలుక హుమాయిదొరకు చక్కిలిగింతలు కాంగా, – పచ్చని; నులివెచ్చని ఐదమ్ములు, మరిమరి దోదమ్ములు చెలరేగి గిరిపొడవగా, – ఆసమ్మదాన, – అ మ్మదవతులు, – రమకన్నవాని తత్తడులవలె, రివ్వున కమ్ముకొని, – చిడిముడి సేతల, కంటి మెప్పుల కల్లోలము సేయంగా, – తనకు మాలిన ధర్మమిది తగవుమీరిన సరసమిది, – అని మననముగా, – ఎయ్యది విధి పదారవీయమో, ఏది నిషిద్ధమో, – తెలియనితనాన, – వెలిసీ వెలియని తమకాన, – తెలుసుకునే కుతుకాన, – నివ్వరి మొనవాసి, జిజ్ఞాసలో అటు మొగ్గిన పుణ్యాన, –

ఒక కౌగిట కరగి, – వేరొక మక్కువ మరగి,

ఒక కెమ్మోవిని సొక్కి మరియొక కన్నవకుదక్కి, – అలవిమాలిన తీయందనాలు వాగురులై అలముకొనంగా – నిబ్బరము సామరి, – ఒక్కక్షణ మేమరి, – మినుకు మినుకుమనే యింగితము, కెరలి అమ్మా! – అమ్మా! అని, – తన మూగతనమే వాపోవంగా, –

ఆ హావభావములే కన్దోయిగా, – ఆ సేతలె నిటలముగా, – ఆ ఆనందమె ఆసనముగా, – ఆ అరుణిమయే, – రూపముగా, – రోదసి చిన్ముద్రగా, తాను, ఆపాదసన్నిధిని కరవీర కోరకముగా, తోచంగా.

తానో చిరునగవై.–

ఆ చిరునగవే, కనులనిండిన అంబకు ఉపాయనమై – ఆతల్లి ప్రసన్నురాలు కాగా, –

ఆ కనుల వెలుగులో, – ఆ తల్లి నీడలో, – ఆ దరహాస సుషమలో, –

అయిదుపాయల జడలతో: వయ్యారి నడకలతో: కాళ్ళపారాణితో, కనుల కాటుకతో, మోముల కళ్యాణరేఖలతో, - కదలివచ్చే, - తనకెదురువచ్చే, - తనవారిని, గురుతించి అమ్మా; యిదే నీ అభిమతమా, - కానీ తల్లీ, - వారిమాట కాదన్నందు కొకటీ, - నీతో రెట్టించినందు కొకటీ వెరసి రెండు వరాలు నాకు ప్రసాదించారా! ఏమమ్మా మీ చిలిపితనం! - యిరువురిలో వీడెలా సతమతమయేనో చూడమని - మీ ఉబలాటమా!-

అమ్మా! - బొమ్మల పెళ్ళిచేయడం - ఆ ఆటలేగి - తనానికి ముచ్చట పడటం, పసితనపు బులబాటము కాదూ!

తీరా, అరా చూచావా? - నన్నో యింటివాడిని చేయబోయి - మీరు పసివారైనారు: ఎల్లకాలం, - యిక, మాకళ్ళకు మీరంతే:

లోకానికి దైవాలు - మాకు; పిల్లలు!

అప్పుడు - మా వంశోద్ధారకుడు -

యాబాల - తాళ్ళపాకవారి పెద్దకోడలు!-

చిత్తగించావుగద! - కల్పనలో, - నేనూ మీకు తగిన ఘనుణ్ణే! కాబోయే కళ్యాణం కళ్ళలో మెరిపిస్తే - మూడు ముళ్ళూ పడకముందే, కొడుకునూ, కోడల్ని యింటికి తెచ్చుకున్నాను!

అమ్మాయ్ గురుతుంచుకో, - మనయింట సందెదీపం పెట్టడం - నీవంతు!

అన్నమయ్య కనులకు తెలివివచ్చినది -

చూపు తెరిపిచ్చినది!

తానన్నది గురుతుకు వచ్చినది -

ఉలికిపడినాడు - అమ్మా: అన్నాడు!

ఆతల్లి కనిపించలేదు!

అవ్వా! - నన్నాడించినది నీవా! - అన్నాడు!

అవ్వ, ఔనన్నట్లనిపించినది;

బిడియపడి, తలవంచుకున్నాడు......

-మాడుపూరిలో ఆడపడుచు, వంచినతల ఎత్తినది - అన్నా! మువ్వగోపాలా - అని తనలో తానుగా పలుకరించినది - ఏదో చెప్పబోయినది! అంతలో బిడియపడి! పలుకబోయిన - పలుకు మనసున దాచుకుని, కదలే పెదవిని మునిపంట నదిమి,

కనుల కలకలలు ముత్యాల తళుకువలు జిమ్మ
గొజ్జంగిచాయ చెక్కిలి గ్రమ్ముకొనగ,
అలనాడు, కొలనుదరి తనవాని దరిజేర
అరమోడ్పు గనుల నేరనితనముజూచి,
చనువుగ పల్కరించగ మేలమాడ,
కొనియాడ - మేనత్త కొమరుని మెరసి,
మొలకనవ్వులు ఉపాయనమీయబోయి
తోరంపు నునుసిగ్గు దొంతరల్ తామై

కైదండలీయంగ, కలికితనమ్ము
యెల ప్రాయమునకు చక్కిలిగింతలీయ

బావా: - అని దూరాన ఉన్నవానిని, అనుదినమూ, పలుకరించినట్లే పలుకరించినది!

కాని, - యీనాడెందుకో, - అలవాటుకొలది పలుకరించబోగా, - బిడియము వేసింది!

బిడియమంటే తనకు ఇంతకుముందు తెలియదు!

ఆ వింత-దనం, - ఆ తిన్నని-తీయని విన్నదనం బిడియమని - అది, - కన్నెతనానికి చేర్పుక్క అనీ, - ఎవ్వరూ తెలియజెప్పలేదు!

ఈనాడు వైశాఖ పూర్ణిమ!

ఔను, - పూర్ణిమ;-

తిమ్మక్క, - మువ్వగోపాలుని వంక, మరోమారు చూసినది - పలుకబోయి మరింత సిగ్గుపడినది -

అటు తిరిగినది -

తల్లి!-

తల్లి కనులవంకజూసి - అమ్మా! అని, పలుకబోయి, - అంతలో సిగ్గుపడినది: తల్లి, - చిన్నదాన్ని దగ్గిరగా తీసుకుని చెక్కిలి నిమిరి, - ఆ మోమువంక చూసి, - మురిపెంగా ఉహూఁ-, అన్నది-

సరిగ్గా ఆ తరుణంలో మాధవయ్య ఆ చాయలకు రావడం, - కనులతో భార్యను ప్రశ్నించడం, - వైనం తెలుసుకున్నవాడై - ఉహూఁ- అనడం జరిగింది:

అమ్మా అన్నాడు - తండ్రి

పిల్లది - తలయెత్తి చూసింది

అలాగేనమ్మా! - అన్నాడు -

తిమ్మక్క - బిడియం పోయింది-

మరింత కలకలలాడింది!--

పిల్లదాని సంబరంచూసి, - మాధవయ్య ధోరణిచూచి, యింటికైన యిల్లాలు కొంచెం బెరుకుగానే, - గొంతు సవరించుకుని, - ఆయన్ను యివతలికి పిలిచి, - తాననేమాటలు పిల్లలు వినకూడదనుకున్నదో ఏమో, - తులసికోట దగ్గిరకు తీసుకువెళ్ళి, అటూ ఇటూ కలయజూసి, - నా మాట, - రవంత వింటారా? అన్నది:

మాధవయ్య - యిల్లాలివంక ప్రసన్నంగా చూసి, - మౌనహాసం చేసి, - 'వింటే మాబాగే, - నేనూ అందరు గృహస్థులతో పాటే - కాని, - అలా వింటానా?-'

ఆవిడా, - నవ్వుతూనే - 'యీ పెడసరితనమే యింటికి అదృష్టం - అందుకు సంబరపడుతూనే ఉన్నాను... మీ ఎదుటపడి ఎవ్వరూ, - తగుదుమని పలుకలేరు: తగనిది కాదనలేరు: అది, - మా అత్తగారి కడుపుచలువ, - మా మామగారి పూజాఫలము: వటవృక్షం నీడనిచ్చి సేదదీర్చేను: ఆ ఆలనా పాలనా, ఆ ఆదరణా అంతవరకే: తన ఏ పిచ్చేనా, తన ఘనత యిచ్చేనా? - మీయింట

సంజెదీపం పెట్టి, – మీ పిల్లలకూ మీకూ ఊడిగం చేస్తే నాయీ సుకృతానికి తాము తరించేమని, ననుకన్నవారు, – నన్ను మీచేతికి అప్పగించినా – మీ రెంత మన్నన చేసినా – మీ అంతదానిని నేను కాగలనా? – మీరింట లేని వేళజూసి, – ఆశెమ్మా ఓసెమ్మా, – కమ్ముకుని, – యిదేమి విడ్డూరమే మాతల్లీ – అతగాడికి తోచకపోయినా, – నీకైనా రవంత యింగితం ఉండవద్దటే! అభంశుభం ఎరుగని పిల్ల, – దాని ఉబలాటం కొద్దీ – ఏదో సంబరపడిందే ననుకుందాం – పెద్దవాళ్ళంటూ ఉన్నది, కాదు – కూడదూ అనేందుకేగా, – అదిమాని, – భళాభళీ అంటారా? – శాస్త్రం ఒప్పుకుంటుందా? – శాస్త్రం సంప్రదాయాలమాట ఎలా ఉన్నా, యింటికి పెద్దాడబడుచు – ఓ అచ్చటా ముచ్చటా లేకుండా – ఏమిటిది? ఆఖరికి తురకల కులాన అయినా, – ఆవో అనకముందే బాహో అనరే – యింత దేశముండగా, – యీ వింత మన గ్రామంతోనే పుట్టాలా? – అని సన్నాయి నొక్కులు నొక్కితే –?'

'–నవ్వి ఊరుకో! – ఓసి పిచ్చిదానా –! వింతపుట్టినా – విడ్డూరం పుట్టినా – మన యింటనే పుట్టాలి కాని, ఊరివారందరికీ ఆ సుకృతమేదీ! – ఆనాడు, – మాలక్ష్మమ పెళ్ళినాడు పెద్దరికమెవరిది? – మా నాన్నది కాదు, మాధవస్వామిది! అమ్మాయి పెళ్ళికి పెద్దలెవ్వరు? మనమా, – అక్కడ వెలసిన వారా? –'

ఆసెమ్మనూ, ఓసెమ్మను! – తీరుబడిగా తల తడిమి చూచుకోమను...యీ ధర్మసూక్ష్మం చిటికెలో అవగతమౌతుంది.

నీకు తెలియకపోలేదు గాని, – జ్ఞాపకంచేయడం మంచిది; మన పెద్దల పున్నెమా అని, – ధర్మం మన యింటి పుట్టింది, శాస్త్రం మనయిల్లు పట్టింది:

మనం వంకలు దిద్దేవారం!– వ్రేలు వంపించుకునేవారం కాము: యిది దైవ నిర్ణయం,

మరోవిషయం...

తనవారు జాప్యం చేసినట్లు తోచినపక్షంలో కన్య స్వవిషయంలో ప్రమేయం కల్పించుకోవడం – శాస్త్రసమ్మతం, –

అది, అలా ఉంచు!

అసలు యింతకూ మనలోమాట –

అక్కడ, అల్లుడు, దైవాన్ని కళ్ళకు గట్టుకుని కాలక్షేపం జేస్తున్నాడు: దీనికీ వాడిసరసను ఉండాలని ముచ్చటగా ఉండదా!–

పూజకు పూసిన పుష్పం – ఎంతకాలం కొమ్మ నంటి పెట్టుకుని ఉంటుంది?–

నిన్నా నేడూ, – అమ్మాయి మొగం వేసివేయకుండా కలకల్లాడుతూంది. దానికి అర్థమేమిటే వెర్రిదానా? –

కాగా, ఎవ్వరూ అనుకో పనిలేదు–

పోగా, – ఊరూ నాడూ సంబరపడుతుంది.

పట్టెడు పసుపు, చిట్టెడు కుంకం పెట్టి లక్షణంగా, – పోయిరమ్మను...

'తోడు?–'

'వాడే! ఆ రప్పించేవాడే!'

'అవుననుకోండీ! – మనం వెళ్ళి కన్యాదానం చేయాలి గదండీ!'

అక్కరలేదండీ! – జ్ఞాపకం లేదూ? – అల్లుడు యింటికి వచ్చాడనే సంబరాన, – అమ్మాయిని పెళ్ళికూతురికిమల్లే సింగారించావు! – పన్నీటి కలశం పరిమలదామం పుచ్చుకుని అమ్మాయి ఆలయానికి వచ్చింది. మాధవస్వామి, – చిన్న వాళ్ళను కంట జూచాడు: అదే కళ్యాణ వైభవం.

నీవు గమనించావో లేదో, – ఆనాటినుంచీ, అమ్మాయి వాలకం ఏ తీరున వుంది? అత్తింటికోడలు పుట్టింటికి చుట్టపుచూపుగా వచ్చినట్లు మెలగుతూంది కాని, – మునుపటి ఆ చిలిపితనం ఏది? – కనుక'

కనుక, కల్యాణ ప్రసక్తిలేదనుకోండి! వెళ్ళి అన్నమయ్యను చూసిరావడానికేం–?

'ఏం లేదనుకో, గాని, – కొండ్రాయుడికి నిత్య సన్నిహితుడే వాడు! పరమ భాగవతుడే? – ఎదుటపడితే – సాగిలి పడక మానడు! వానిచే మ్రొక్కించుకునే అర్హత నాకులేదు: అదీ కాగ, – కనబడగానే ఒళ్ళుమరచి నేనే వానికి మ్రొక్కేనేమో!–'

మ్రొక్కవలసినదే – కాని, – వాడు, – సాక్షాత్ నా మేనల్లుడు – నా కళ్ళ యెదుట పెరిగిన పిల్లవాడు, – నావాడు – అనే మమకారం, – అల్పజ్ఞత, – ప్రతిబంధకంగా వుంది! అది తొలగిననాడు – పోయి మ్రొక్కక మానేనా?–

యిలా పలుకుతూండగా, మాధవయ్య కనుల ఆనందవెల్లువ కట్టింది...

ఊరికైన పెద్ద ముత్తయిదువు, మాధవయ్యకు ఓ వ్రేలు విడిచిన మేనత్త. శాంతి సోమిదేవమ్మ, – చెంగుమలుపుకొని, – గుమ్మానికి పసుపుబూసి, – పిల్లలిద్దరికీ పారాణిపెట్టింది. అన్నప్ప సోమయాజులుగారు, – నేటికి మూడోనాడు, – పంచమీ సోమవారం ప్రయాణానికి సుమూహూర్తమని నిర్ణయం చేశారు:

గ్రామంలో యింటింటికీ వెళ్ళి, – తిమ్మక్క దీవనలందుకుని వచ్చింది! ఆలయంలో నిత్యోత్సవం జరిగింది!

సోమవారం తెలతెలవారుతూంది – మాధవయ్య అనుష్ఠానం ముగించుకుని, – ఆలయంలోకి వెళ్లాడు! సోమిదేవమ్మ అప్పటికే స్వామిదర్శనం చేసుకుని ఎదురైంది–

'ఒరే, మాధవా! ఈవేళేగా ప్రయాణం?'

'ఆహా!–'

మరి, – పిల్లదాన్ని మేనాలోననే పంపుదామా?... ఏం ఏర్పాటు జేసినట్టు?...

'మేనా లేదు. మేజువాణీలేదు – వాడేం ఏనుగెక్కి వెళ్ళాడా, – నడచిపోలా? – యిదీ అంతే –'

'అంతే నంటావా–?'

'–అనక? – ఆ తాళ్ళపాక వారింట ఏమ్మంత్రం ఉందోగాని, – వెళ్ళిన కోడలు మళ్ళీ పుట్టింటికేసి చూడదు. – నా కూతురేం తక్కువతిన్నదా? – ఆ లక్కమ్మ కోడలుకాదా?...'

'అరిభడవా: – అదిట్రా నీరంధి – ఒరేయ్! యిహ ఉగ్గబట్టలేక అంటున్నాను – యీతరుణానన్నా లక్కమ్మవచ్చి పిల్లదాన్ని వెంటబెట్టుకుని వెళితే...యెంత శోభాయమానంగా ఉంటుందిరా? – ఊరిలో ఎవరిని చూసినా యిదేమాట:– యింటింటా యిదే ఆలాపన...'

'ఏమో– వస్తుందేమో –' యిలా అంటుండగానే మాధవయ్యకు వళ్ళు

ఝుల్లుమన్నది... 'వాడిదైవం వాడికి కనిపించాడు, – కటాక్షించాడు! యీ సంగతి లోకం అంతటా తెలిసిందే – కన్నవారికి ఎందుకు తెలియకుండా ఉంటుంది – అంతటితో యీ అంకిలి తీరలేదా? – మరి, – యింతకాలం ఎందుకు రాలేదు? – తానన్నమాట మరచిందా? – అలా మరువదే, – తోడబుట్టినవాణ్ణి, – నామీద అపేక్ష తరుగదే! – పోనీ, – యిప్పుడన్నా రారాదా? – కోడలు తరలిపోతుందని ఆ మనసుకు తోచిఉండదా? – వాళ్ళు సర్వమూ తెలిసినవాళ్లేనే:– ఏమో – వస్తుందేమో!–' యిలా మనసు రాపాడింది! ఆలయంలో గంటలు మ్రోగినట్లు – 'వస్తుందేమో! – వస్తుందేమో' అని మౌనం మార్మ్రోగింది. మాధవయ్య, చూపు మడుపు కట్టినది! మనసు – స్వామి పుష్కరిణి. వేయి దివ్విటీల వెలుగులో, – నలుదిక్కులా క్రిక్కిరిసిన కోలాహలంలో, – మెయిలు కట్టిన కప్పురధూమం – ఆ జవనిక వెనుక: తెప్పోత్సవాన తూలుతూ తీవులు పోతూన్న మాధవస్వామి!

అలా తేజరిల్లుతూన్న మాధవస్వామివారు, – శిరసు వంచిన వారందరినీ కరుడుకట్టిన – చిరునవ్వుతో కటాక్షించి, బృందావన వీధులలో, రాధాదేవి మనసు కైవసం చేసికొనే కనుకలి – కలిమిని, మురళి సారించిన మోహనుడై, యమునా తీర సెకతమ్ముల అడుగు తమ్ముల చిన్నెలునిచి, – చెన్నెలుపోయి, –కొనగోల గోవర్ధనమ్ము నిలపిన కిశోరుడై, – గొల్లల – రేపల్లెవాడ నవనీతచోరుడై, – పారాడు పాపడై, – పకపకలాడే, – నవ్వులు పువ్వులై రాసులుదేరంగా, – మేటంత పత్రిలో కొండంత దేవుడై, – అంతలో, కను–మిక్కిలి వెలుగై, – వెలిగే, – నివ్వరిమొనవాసి బిందువై, – బిందుసందోహమై, – సందోహమే నాదకోహళమై, నాదబిందుకల్లోలమే కలకలలాడి, – ఆ కళ కద్దరిగా – మసకతోచి, మబ్బుదోచి, – మబ్బంత గిరి దోచి, – గిరికందరాన – మంద్రమై – సిఖరి కెగసి తారమై – తారకమై – నడియై – సవ్వడియై – నినదమై – నినాదమై – సరిబంధమై – భరమై – పరమై, దహరమై రావలమై, – కేవలము తానే...

మాధవయ్యా, – అరమోడ్పుకనులతో, – స్వామివారి వంక జూసి, – స్వస్థచిత్తమున 'అవునమ్మా! తరుణమువచ్చింది: తానే వస్తుంది:' అనినాడు: ఆమె – మొగమంత చేసుకుని తల ఊపినది!

వచ్చింది! ఒక కోతి!...పండుకోతి!

మాధవయ్యను చూసి, పలుకరింపుగా కిచకిచలాడి, – స్వామి సన్నిధికిపోయి – చెవులు పట్టుకుని కుప్పిగంతులువేసి – సాగిలపడిలేచి – మరల మాధవయ్యను సమీపించి, – చేతులు కట్టుకుని సరసను నిలుచున్నది – సోదెమ్మ వానివంక చోద్యముగా చూస్తున్నది!

ఆయన వానిని చేరదీసుకొని–

ఏమయ్యా – స్వామివారు పంపినారా, – మా లక్కమ్మ వెంట సాయముగా వచ్చినావా, – మేలు! – తనవారిపై వారికి యెంత దయ! ఓహో! – మగ పెళ్ళివారుకదూ, – వారు మెట్టుదిగరు! – బాలను తోడితెమ్మని బంటువంపినారు! – ఔనులే! – మేమేపాటివారమని! – మాకీ మరియాద చాలుననుకున్నారా? – వారు పెద్దలు, – అందరినీ తలదన్నిన పెద్దలు! వారికి వంకబెట్టే వారెవరు! – పిల్లవాణ్ణి, – కాళ్ళముందు కట్టిపడేసుకున్నారు, – కన్నవారినీ ఉన్నవారినీ, –

మరచేట్లు చేసేరు, – ఊడిగం: చేయించుకుంటున్నారు: ఓ చదువులేదు, – ఓ సంధ్యలేదు – అహర్నిశలూ, – వారిసేవే! – మెట్టుకు ప్రయోజకుణ్ణి చేశారు; సంతోషము: భుక్తికి లేకుండా జేసి – ముక్తి కట్టబెట్టే, – దాతలు: ఊడిగాలవారి ఊడిగాని కొక్కపడతీ – నేటికి – కావలసివచ్చిన దన్నమాట! – బాగాయె! వారి దాసాను దాసులకే, – సుకృతము యిబ్బడిగ దక్కేనట! – అదీ – వారి కరుణేనట! – దాని కేమిగాని, – ఏమయ్యో హనుమా! – అయ్య పోయిరమ్మనంగానే చేతులూపుకొంటూ వచ్చినావు సరే! – వారు గట్టుమీది వారైతే మేము మెట్టుమీది వారము: మాకూ ఓ అచ్చటా ముచ్చటా అంటూ ఉన్నది! వారి పెట్టుపోతలకు మేమాశించక పోయినా, – వారి పెద్దరికమన్నా వారు నిలుపుకోవాలి! – మాకు మేళ తాళాలక్కరలేదు – మేజువాణీ లక్కఅలేదు – అడుగులకు మడుగులొత్తే అవసరములేదు: కాని, అయినింటిపిల్ల – అబ్బురాన పెరిగినబాల, – ఊహలు నేర్చిన ఉత్తమురాలు: అదృష్టముకొద్దీ, – దొరికిన యిల్లాలు: యీ మాధవయ్య కూతురు! యీ విషయం రవంత ఆ శ్రీవారిని – గురుతుంచుకోమను; వారివి, – కళాకళలు! – అఁ– మనపిల్లదేకదా అనుకుని, – ఎదురొచ్చి మాటా మన్ననా లేకుండా, – వారి మానాన వారుండేరేమో, – అహఁ – ఆ గీర్వాణం మనదగ్గిర సోసాయించదు: పనివేళా, గట్టుదిగిరావలసినదే! – ఎదురు కావలసినదే 'మా తల్లి వచ్చినావటే' అని చేరదీసి దీవించవలసినదే! మన ప్రబుద్ధుడికి బాల నప్పగించి – ఒరేవ్ నాయనా! – చూసేవారికి ముచ్చటగా, – ఏలుకోరా! –' అంటే చాలు! – మనం మరేం కోరం: ఆపైన, వారి వారి యిష్టం: వీరితోబాటు యిదీ, చెట్లూచేమలూ పట్టి, పాదులూ బోదెలూ కడుతూ, – సతమతమౌతూ – సంబరపడుతూ – ఒకరి నొకరు కొంగున కట్టుకుంటారో – ఎవరికివారై – ఎవరంతవారు వారై, – తీవులు పోతారో ఎలా చెప్పగలం? చూస్తూనే ఉన్నాంగదా? – అది స్థలమహాత్యం! అఁ– అసలు విషయం చెప్పనేలేదు: తగుదునమ్మా అని తానొక్కడూ బుడుగూ – బుడుగూ ఎదురొస్తే చాలదా అనుకునేనేమో, – చాలదు: యదావిధిగా, దంపతులిద్దరూ రావలసిందే! – ఎన్ని యుగాలుగానో, – ఏ అరమరికా లేకుండా కాపురం చేస్తున్న కలుపుగోలుతనం, – ఆ మమేకంతో మా అమ్మాయికి ఎదురురావలసిందే – అదీ ఆడపెళ్ళివారికి వారిచ్చే గౌరవం. 'సరేననుకో – కాని అన్నీ తెలిసి, నీవిలా అంటే ఎలాగయ్యా – అది అయ్యేపనా, అంటావేమో ఆ భాగవతం మనకూ తెలుసులేవయ్యా – ఏమిటలా తల ఊగిస్తావ్? తగు సమాధానం చెప్పవేం? ఆహా! కొండెక్కినవాడొకడూ! ... కొమ్మెక్కినవాడొకడూ దొరికారు మాకు బంధువులు!...'

మాధవయ్య మాటలోననే పకపక నవ్వుతూ – హనుమా – ఆదికాలంవాడవు – అవతారమూర్తుల సేవించేవాడవు – యీ పామరధోరణి నీకు అర్థం కాలేదేమో – యివి, – వియ్యాలవారి దెప్పాళ్ళయ్యా! – యీ లాంఛనం మాకు ముచ్చటయ్యా!–' అంటూ హనుమ భుజంతట్టే, – 'అత్తయ్యా, – కదలవమ్మా!' అన్నాడు! సోమిదేవమ్మ అప్పటికి తెప్పరిల్లి, – హనుమవంక, – కనుమొక్కుగా చూసి, నవ్వుమొగమైంది!...

మాధవయ్య లోగిలిలో, –

యింటికైన ఆడపడుచు, – అన్నేళ్ళకు మరల, – తనకు తానుగా పుట్టింటికి రావడం, – ఊరికి ఉత్సవమైనది!

ఆమె, యింకా పొలిమేరల్లో ఉండగానే, – గ్రామంలో వార్త తెలిసింది! లోగిలి దరిదాపులకు వచ్చేలోగా, యింటి ముందరా, యిల్లు నిండుగా, ఊరూ నాడూ పోగయింది! అన్నేళ్ళకు చూసినా, – అందరికీ నిన్న మొన్న చూసినట్టుగానే ఉంది. ఎప్పటికళే! – ఎప్పటి కవళికే. కోవెలకు వెళ్ళిన ఐదువరాలు, యింటికి తిరిగివచ్చినట్టనిపించింది: ఎటో పేరంటానికి వెళ్ళి వేళకు యిల్లు చేరుకున్నట్లనిపించింది

లక్ష్మమకు యింటిమీదనే చూపు! తల వంచలేదు – తల ఎత్తలేదు! నడకలో, – తొందరలేదు – తొట్రుపాటు లేదు – గుమ్మంలోకి, ఎదురువచ్చిన ఏ ఒక్కరినీ – పలుకరించకనూ పోలేదు – పుట్టి బుద్ధెరిగిన వేళ, – ఎలా మసలుకున్నదో, – నేడూ అంతే – ఊరికి తాను కొత్తకాదు. తనకా ఊరు కొత్తకాదు – అందరికీ...అలా అనిపించింది!

గుమ్మంలో వదినెగారు నిలుచున్నది.

చేతనున్న పండూ ఫలం ఆమె చేతిలో పెట్టింది–

నూతిదగ్గరికిపోయి, కాళ్లు కడుక్కొని – కుచ్చెళ్ళొత్తిపట్టి, – పడమటింట్లోకి వచ్చింది. పెద్దపీట వాల్చుకుని కూర్చుంది –

తిమ్మక్క, అక్కమ్మ ఎదుటపడ్డారు!

తోడ పెళ్ళికూతుళ్ళు–

అప్పుడే తరిమెనబట్టిన తులసిపూలవలె! పులికాపుచేసిన ఉత్సవ విగ్రహములవలె, – నీరెండలో వన్నెలుదేరే పూర్ణకుంభమువలె, – పూజకైన పూమాలలవలె – తోచినారు! లక్ష్మమ వారివంక చూసింది! తల ఊపింది!

చిరుసిగ్గు – చిమిడిపాటు – భయం, – సంభ్రమం ఆపేక్ష ఆప్యాయత: బాలల కన్నుల తొణికిసలాడినవి:

లక్ష్మమ్మ నవ్వుతూనే చేతులు జాపింది – చేరదీసింది:

'తిమ్మక్కా: మొన్న పాడ్యమినాడు – గంగవ్వకు – నెల పొడుపు పూజకని పోతినిగదా:'

దారిలోనే హనుమ ఎదురైనాడు:

కిచకిచ లాడినాడు:

వారు పంపినారట:

అన్నమయ్య యిక ఒంటరిగా ఉండరాదని, – వారి ఆదేశమట: అయ్య సేవ కొకరూ అమ్మసేవల కొకరూ అవసరమట: నేను కదలిపోయి, – కోడళ్ళను తోడుకొని రావలెనట. గంగవ్వతానై కదలి సాయం వచ్చెనట: దారికాపు గంగవ్వేనట: మహా ప్రసాదమనుకున్నాను:

గంగవ్వను పలుకరించినాను:

హనుమ, – అవ్వకు ప్రదక్షిణముచేసి, – కొమ్మ కెగసినాడు: కొమ్మ ఫెళ్ళుమన్నది: మబ్బులేక ఉరుమురిమినది: చెట్టా గలగలలాడినది: అవ్వ కదలినట్లనిపించింది: మూడడుగులు వెనకకువేసి, – 'అవ్వా సకినె మిదా!' అన్నాను: తూర్పున మబ్బు

పట్టింది: దక్షిణాన మెరుపుమెరిసింది: గాలి కదిలింది గగనం విచ్చుకుంది: కానరాని పిడుగుపట్టి, కనుమేర వెలుగేసి, అమ్మవారి మాను – నెరియయిచ్చి, ఆ చెంప కీచెంపకూ వాలిపోయింది: ఆ పాటులోనే, – గంగవ్వ మట్టసం కలుక్కున విచ్చుకుంది తల్లీ: ఆయన పలుకే అవ్వ పలికింది తల్లీ:

తాళ్ళపాకలో, అవ్వకు, సాగనంపు సంబరాలు జరుగుతున్నాయి: ఐదువరాళ్లు, – కన్నెపడుచులూ, చెంతనో చుక్క – నొష్టనో చుక్కా పెట్టుకుని, పాపిట కుంకం అద్దుకొని, – అరచేతుల గోరింట వన్నెతో, – కాళ్ళపారాణి, – కుసుంబాతో వన్నెలు కోకలు గట్టి, – కీలుగంటు వేసుకుని, సిగలో మందారాలూ – తలకో మ్రొక్కగా మొక్కితే తరతరాలకు తరగని దీవెనలిస్తూ – అష్టదశ పద్మ వాహనాల అవ్వ, కొలువుదీరి, – మనకోసం వేచియున్నదమ్మా–...'

వదినెగారు, – యీ పలుకులు అల్లంత దూరమున నిలుచుని ఆలకించింది: లక్కమ్మ అప్పుడామెవంక చూసి అన్నది గదా...

'విన్నావు కదా వదినా: యిందులో మన ప్రమేయం లేదు:... యిక నీదే ఆలస్యం – పిల్లలకు మెట్లుపెట్టి వడిబియ్యం కట్టు–'

ఆవిడకు, – ఆనందమంత దుఃఖం వచ్చింది.

అంతలో, – ఎవరో కళ్లుతుడిచి వెన్ను తట్టినట్టనిపించింది. ఆవిడ తేరుకునీ, యింతకాలం, మీయింటి కోడలినైనా, – యింకా అజ్ఞానురాలినే వదినా, – 'అని కలతలేని నవ్వునవ్వింది.'

మాధవయ్య, – తిరిగి వచ్చాడు:

హనుమ గుమ్మంలోనే ఆగిపోయినాడు:

పిల్లలిద్దరూ ఎదుటికి వచ్చినారు:

వారివంకచూసి,– ఆ చూపులోనే చెల్లిలివంక చూసినాడు: యిద్దరికీ నవ్వుమొగాలు:

పిల్లలిద్దరూ, – ఒకరు పన్నీరు కలశం, ఒకరు పరిమళదామం అందుకున్నారు: తండ్రి ' మాధవా, నీ కృప' అని స్మరించినాడు:

పిల్లలు కదిలినారు

వెంట పెద్దలందరూ

హనుమ ముందు నడిచినాడు:

ఊరుదాటి పోయే ముందు–

పొలిమేరలో, –

లక్కమ్మ – ఆగకుండానే –' 'అన్నా' అన్నది – 'అమ్మా' అన్నాడు:

అందరూ ఆగిపోయినారు:

వారు, ముందుకు సాగినారు:

–తాళ్ళపాక పొలిమేరల్లోకి –

గంగవ్వ ఊరేగుతూ వచ్చింది:

ఐదువరాళ్ళూ, కన్నెపడుచులూ అందరూ వెంట వచ్చారు. లక్కమ్మ గంగవ్వకు హారతిపట్టి, – పిల్లల కన్నుల కద్దింది: పేరంటాండ్రందరూ – అవ్వమీద కంకుమా పసుపూ చల్లి, – చేత నుంచుకున్న చెంగల్వలు, – ముందుంచినారు: హనుమ, – ఆ కుంకుమలో తానూ వాలాడి, – ముద్దమందార మల్లె ముందు నడచాడు.

సాళువ నరసింహరాయలు, దారి పొడుగునా చలువ పందిళ్లు వేయించినాడు: బాటల పరిమళోదకం చల్లించి పూలు పరిపించినాడు: ఊరూరా, – అవ్వ ఒక్కక్షణం నిలిచింది: నిలిచిన పట్టున: ఊరివాళ్ళు, – ఎన్నడూ కొలుచుకునేందుకు దేవరు శిలలు నిలుపుకున్నారు: అలాసాగి పోయినారు...

అక్కడ అన్నమయ్య–

కప్పురపనటి తోటలో మోకాలిబంటి పరిమళోదకంలో, – ఒడ్డున నడిచేవాడు! – తననీడచూసి, – తానే ఎందుకో బెదరినాడు: 'ఏమో' అనిపించింది. చెక్కు లద్దుకున్నాడు! నులివెచ్చదనం తోచింది! కనుల నీరు క్రమ్మింది! తమకం పొచ్చింది, 'ఇదేమో' అనుకున్నాడు! తులసివనం చేరుకున్నాడు. అక్కడనూ కాలునిలువలేదు – సంపెంగవనం చేరుకున్నాడు. అక్కడా మనసు నిలువలేదు. యిదీ కాదనుకుని, – ఎటో నడిచిపోతున్నాడు! కోతిమూక, ఎదురైంది! అన్నమయ్య ఆగలేదు! వేయిగొంతుల ఒక్కటే కిచ కిచ – చుట్టుకునికదలనీయలేదు – కోతులు చేతులు పట్టుకున్నవి, – ముందుకు లాగినవి! కదలడే! –

ఎవరో అవ్వ, – అవ్వవెంట ఎవరో ఆయన: యీ చోద్యం చూడటానికి ఆగినట్లు ఆగినారు

అవ్వ చూసి – చూసి నవ్వింది.

'పుణ్యానికి లాగుతూంటే – పుణ్యాత్ముడు కదలడేం –' అంది.

'ప్రాప్తం:' అన్నాడాయన!

'పాపం! చెప్పచేతులక్కరలేకుండనే, – యింతకాలం తన వెంటనే, – పువ్వులూ పత్రి కాయించి సేవల కందించెనే –! తీర్థానికన్నా ఆసపడలేదే! ఏమో, – వాటి ముచ్చటేమో! రమ్మంటే – ఎందుకలా పెనగులాడుతాడు? –'

'యింగితం లేక!'

'కాదు! చెప్పేవారు చెప్పక!'

'చెప్పినా వినక –'

'వినే తీరున వినిపించక!'

'అనగా –'

'చెవులు పట్టి, – చిన్నవాడా లొంగిరారా అనక'

–ఒక కోతి అన్నమయ్య భుజానికి ఎగిరి, – చెవిపట్టుకుని కిచకిచ లాడింది!

అవ్వ, – ఆయన కలిసి నవ్వారు:

'యిక దారికి వచ్చినట్టే' అనుకుంటూ ముందుకు సాగిపోయినారు: అన్నమయ్యకు తెలియనిది తెలిసినట్లనిపించింది! నవ్వుకుంటూ ముందు అడుగువేశాడు!

అవ్వా ఆయనా, – నడుస్తున్నారు!

దారివెంట – కోతిమూక, – పూలరాశి పోసింది: నేల పాదము లానినంత సుతారంగా, – వడివడిగా, – అడుగులు గోచరిస్తున్నాయి!...

–దారి మలగింది! ఊరు విచ్చుకుంది!

హనుమ వైదొలగినాడు:

అవ్వా, – ఆయనా, – ముందుకు వచ్చినారు:

'రావే మా తల్లీ' అని, – పిల్లలను చేరదీసుకున్నారు: అన్నమయ్య అక్కడకు చేరుకున్నాడు.

అన్నమయ్యను చూసి, ఆయననుజూసి, అవ్వ అన్నది కదా, –

పగడమంత సత్యంలో – ముత్తెమంత తేజం పుట్టంగా, – నీలమంత గగనంలో నివ్వరిమొన తళుకులో, – మెలకువ తెలిసిన వారికి, రోదసి యిల్లాలైతే, – తనదెక్కడో, – తానక్కడే–

అయన నవ్వినాడు!

ఆ నవ్వు అన్నమయ్యకు ఆనందమిచ్చినది.

తిమ్మక్క, – పన్నీటి కలశం అన్నమయ్యకు అందించినది!

అన్నమయ్య – అక్కమచేతి పరిమళ దామం చూసి, శిరసు వంచాడు; అక్కమ ఆ దామం గంగవ్వ సన్నిధిని ఉంచింది:

అవ్వా, ఆయనా – వారికి కనిపించలేదు!

అక్కమ శిరస్సువంచి, – నాకు 'సెలవా' అన్నది! అన్నమయ్యకు, – అర్థం కాలేదు!

'మందార వనంలో వెలసిన అవ్వ, – కొలువుకు రప్పించుకున్నది: ఆ సేవకు నేను బోయేను! తిమ్మక్క మీసేవ కమరేను!'

అక్కమ్మ వెనుదిరిగింది!

హనుమ ఎటునుండో వచ్చి, – తంబుర దండే చిరతలూ, – అన్నమయ్యకు అందించినాడు! చిరుతలు చేతనందుకొనగానే, – ఆ గల గలలో, – కృష్ణాచార్యుని, గానం వినిపించినట్లయింది – తంబుర మీటంగనే పలుకొచ్చింది! పలుకులో పలుకుగా, తిమ్మక్క, – ఏమని విన్నవించుకున్న దంటేను –

నా తనువే నీ తలవాకిటి మంగళ తోరణము!

నా హృదయమే పూర్ణకుంభము!

నిను జూచిన చూపే నిత్యనివాళి.

పలికిన పలుకే – పాదపూజ:

తలచిన తలపే నివేదన–

నిలచిన నిలచే – కదలిన కదలే నీడనయ్య

నీ సన్నిధిలో వెలుగు రేకనయ్య, –

నీ కెత్తిన కప్పురం ఆరతినయ్య,

నిను కమ్మిన పరిమళ ధూమమునయ్య

నీ పాదతీర్థమునయ్య – నీ ప్రసాదమునయ్య –

భవము నీవయ్య – కైవల్యమే నీవయ్య –

నిన్ను గొల్చినవారి పుణ్యఫల రూపాన, – నీ సేవకై పుట్టి నీ సేవకై పెరిగి, నిన్నెరిగి బుద్దెరిగి, – నీకు చేరువై, సేవకినైన, – నన్ను నీ దివ్యచిత్తమున చేర్చుకోవయ్య, – చెంగల్వరాయ! –

సంజెవేళ, – అన్నమయ్యా తిమ్మక్కా కొండకు జేరుకున్నారు! స్వామి ప్రాంగణములో, – వేయి దీపములు వెలిగినవి! వేనకువేలు గొంతులు గోవింద కోలాహలములో నున్నవి:

వెన్నెలలో, – తులసీవనములో, – వారున్నారు!

'మేనమామ కూతురా, – మేనరికపు వావిదాన, నిలువ నీడలేనివాని, – యిల్లాలా యిటురావే –!' అన్నాడు అన్నమయ్య! తిమ్మక్క నవ్వుకున్నది! తాను వెంట తెచ్చిన గ్రంథము అందించినది! పరిశీలించినాడు! కన్నుల కొత్తుకున్నాడు!

హనుమ – పాలదుత్త తెచ్చినది!

మరో హనుమ పండ్లు తెచ్చినది!

మరో కిచ కిచ పూలు తెచ్చినది!

ఆ పూవులందుకుని, – సిగలో తురుముకుని –

'మాడుపూరిలో ఆడపడుచు: మాధవుని సేవించగా;- పుణ్యాన పుట్టిన మణిపూస, – మేనమామ యింటికొచ్చి మేనరికం, – కుదుర్చుకుని, – తన వారికి దూరమైన: తామర కమలమ్మా – దూరాభారం వచ్చి, – తోచిన సేవలు జేసి, – కొండల కోనేటివాని గుత్తగొన్న, బ్రహ్మచారీ: ఆరగించేమా! – అవ్వాని సేవలో ఆద మరచేమా' – అన్నది!

గగనాన వెలుగు శిఖరానికొచ్చింది!

శిఖరాన వెలుగులో, – గంగవ్వ, కన్ను మెరిసింది!

అన్నమయ్య సంకీర్తనము కోనేటిరాయని కమ్ముకున్నది.

★ ★ ★